

بازارهای مالی در سال ۱۳۹۹

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۹۱۱۶

کد موضوعی: ۲۲۰

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: بازارهای مالی در سال ۱۳۹۹

نام دفتر: مطالعات اقتصادی (گروه پولی و بانکی)

مدیر مطالعه: میثم خسروی

تهیه و تدوین کنندگان: مهدی سلامی، مصطفی حبیب‌اله پورزرشکی، محمدحسین عبادی

ناظر علمی: سیدمهدی بنی‌طبا

همکار: علیرضا آذربایجانی

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: شیوا امین اسکندری

واژه‌های کلیدی:

۱. اصلاح نظام بانکی

۲. ثبات و سلامت بانکی تورم

۳. نسبت کفایت سرمایه

۴. ناترازی بانکی

تاریخ انتشار: ۱۴۰۱/۷/۲۰

به نام خدا

فهرست مطالب

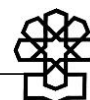
۱.....	چکیده
۱.....	خلاصه مدیریتی
۳.....	مقدمه
۳.....	تحولات پایه پولی
۷.....	۱. تحولات نقدینگی و اجزای آن
۱۰.....	۲. نرخ سود بانکی و بین بانکی
۱۲.....	۳. عملیات بازار باز و فروش اوراق بدهی
۱۳.....	۴. وضعیت بانک ها و مؤسسه های اعتباری غیربانکی
۳۳.....	۵. عملکرد بانک ها در تأمین مالی اقتصاد
۳۵.....	۶. مهم ترین وقایع مؤثر بر نظام بانکی در سال ۱۳۹۹
۳۹.....	جمع بندی

فهرست نمودارها

- نمودار ۱. نرخ رشد فصلی پایه پولی..... ۴
- نمودار ۲. روند سالیانه سهم ذخیره اضافی از پایه پولی..... ۶
- نمودار ۳. نرخ رشد سالیانه نقدینگی در هر ماه..... ۷
- نمودار ۴. نسبت پول به نقدینگی..... ۹
- نمودار ۵. نسبت سپرده‌های ناپایدار به نقدینگی..... ۱۰
- نمودار ۶. نرخ سود بین‌بانکی..... ۱۱
- نمودار ۷. حساب سرمایه بانک‌ها (هزار میلیارد ریال)..... ۱۵
- نمودار ۸. زیان انباشته و حساب سرمایه بانک‌های دولتی و غیردولتی در اسفند ماه ۱۳۹۹..... ۱۶
- نمودار ۹. نسبت سرمایه به دارایی در کشورهای منتخب در سال ۲۰۱۹..... ۱۷
- نمودار ۱۰. نسبت مطالبات غیرجاری بانک‌ها..... ۱۸
- نمودار ۱۱. نسبت مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بانک‌ها..... ۱۸
- نمودار ۱۲. رشد مانده تسهیلات اعطایی..... ۱۹
- نمودار ۱۳. نسبت مطالبات غیرجاری بانک‌ها در اسفند سال ۱۳۹۹..... ۲۰
- نمودار ۱۴. سهم سرفصل‌های مختلف مطالبات غیرجاری در اسفند ماه سال ۱۳۹۹..... ۲۱
- نمودار ۱۵. نسبت ذخیره مطالبات به مانده (درصد) در اسفند ماه ۱۳۹۹..... ۲۱
- نمودار ۱۶. نسبت مطالبات غیرجاری در سال ۲۰۱۹..... ۲۲
- نمودار ۱۷. سهم بانک‌ها در مطالبات از دولت اسفند ۱۳۹۹..... ۲۳
- نمودار ۱۸. نسبت مطالبات از دولت به دارایی‌های شبکه بانکی..... ۲۴
- نمودار ۱۹. وضعیت سرمایه‌گذاری بانک‌ها (اسفند ۱۳۹۹)..... ۲۵
- نمودار ۲۰. نسبت سهام سریع‌المعامله در بازار به کل سرمایه‌گذاری در سهام در اسفند ۱۳۹۹..... ۲۵
- نمودار ۲۱. خالص دارایی خارجی بانک‌ها..... ۲۷
- نمودار ۲۲. دارایی خارجی..... ۲۷
- نمودار ۲۳. نسبت دارایی خارجی بانک‌ها به کل دارایی..... ۲۸
- نمودار ۲۴. ترکیب هزینه‌های بانک‌ها غیر از سود سپرده..... ۳۰
- نمودار ۲۵. خالص درآمد حاصل از تأمین مالی و سرمایه‌گذاری در اسفند ماه ۱۳۹۹..... ۳۱
- نمودار ۲۶. سهم هزینه مالی و مشکوک‌الوصول از جمع هزینه‌ها در پایان اسفند ماه ۱۳۹۹..... ۳۲
- نمودار ۲۷. مانده تسهیلات اعطایی..... ۳۳
- نمودار ۲۸. نرخ رشد مانده تسهیلات اعطایی..... ۳۴
- نمودار ۲۹. نسبت مانده مطالبات از اشخاص وابسته و مرتبط به مانده تسهیلات اسفند ماه ۱۳۹۹..... ۳۵

فهرست جداول

- جدول ۱. پایه پولی از سمت منابع..... ۵
- جدول ۲. پایه پولی و اجزای آن سمت مصارف..... ۶
- جدول ۳. مقایسه پایه پولی از سمت منابع..... ۷
- جدول ۴. مصارف نقدینگی..... ۸
- جدول ۵. ترکیب نقدینگی..... ۸
- جدول ۶. نرخ سود بین بانکی در سال ۱۳۹۹..... ۱۱
- جدول ۷. وضعیت انتشار صورتهای مالی بانکهای بورسی غیرشفاف در تاریخ نگارش گزارش (۱۴۰۰/۰۶/۰۹)..... ۱۴
- جدول ۸. مانده مطالبات غیرجاری شبکه بانکی..... ۱۹
- جدول ۹. ترکیب درآمدهای بانکهای دولتی و غیردولتی در اسفند ۱۳۹۹..... ۲۹
- جدول ۱۰. ترکیب هزینههای بانکهای دولتی و غیردولتی در اسفند ۱۳۹۹..... ۳۰
- جدول ۱۱. سهم (درصد) سایر درآمدها از کل درآمد در اسفند ماه ۱۳۹۹..... ۳۲
- جدول ۱۲. اقدامهای بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹..... ۳۵

بازارهای مالی در سال ۱۳۹۹

چکیده

واکاوی وضعیت شبکه بانکی در محورهای مختلف نشان می‌دهد اهم مخاطرات کشور در حوزه بانکی عبارت است از وجود بانک‌های شدیداً ناسالم و ناتراز، تأمین مالی نامتوازن و ناعادلانه بانک‌ها، تجمع منابع مالی در اشخاص وابسته به بانک‌ها و انباشت بدهی دولت به بانک‌های خصوصی شده و دولتی. وجود بانک‌های ناتراز عملاً ماندگاری رشد نقدینگی در سطحی بالاتر از میزان متوسط را به اقتصاد کشور تحمیل می‌کند و رشد نقدینگی بالاتر از میزان متوسط در بلندمدت، به تورم بسیار بالاتری منتهی خواهد شد. نتیجه ضروری این امر **ماندگاری تورم در سطوحی بسیار بالاتر از متوسط بلندمدت آن و بی‌ثباتی اقتصاد کلان کشور خواهد بود که مهم‌ترین مسئله اقتصاد کلان در سال‌های آتی کشور است.** بنابراین بخشی از راهکار حل مسئله کنترل تورم، کنترل رشد نقدینگی از طریق حل و فصل بانک‌های شدیداً ناسالم و چاره‌اندیشی درخصوص ناترازی بانک‌هاست؛ امری که مماشات با آن، نتیجه‌ای جز انباشت فزاینده ناترازی بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی را نخواهد داشت.

خلاصه مدیریتی

در سال ۱۳۹۹ بازارهای مالی مسیری پرنوسان و بی‌ثبات را سپری کردند. خلق پول بی‌رویه بانک‌ها، رونق و رکود بازار سرمایه، شوک ناشی از بحران کرونا و... عوامل مؤثر بر این ناپایداری بودند. در تحلیل بازار پول لازم است تصویری کلی از تغییرات متغیرها و نسبت‌های کلان این بازار را مورد بررسی قرارداد و در ادامه به نحوه عملکرد بازیگران این بازار بپردازیم. پایه پولی در سال ۱۳۹۹ معادل ۳۰.۱ درصد رشد را تجربه کرده‌است که در مقایسه با سال ۱۳۹۸ نرخ رشد آن کاهش ۲.۷ واحد درصدی داشته است. رشد پایه پولی در سال ۱۳۹۹ عمدتاً به دلیل افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی اتفاق افتاده است. در سال ۱۳۹۹ خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی معادل ۱۲۳ هزار میلیارد تومان افزایش یافته است که از این رقم ۱۴.۴ هزار میلیارد تومان ناشی از کاهش بدهی‌های خارجی بانک مرکزی (بازپرداخت بدهی‌های خارجی) بوده و ۱۰۸.۶ هزار میلیارد تومان بابت افزایش دارایی‌های خارجی بانک مرکزی حاصل شده‌است؛ به عبارت دیگر **حجم واقعی دارایی‌های خارجی بانک مرکزی افزایش نیافته بلکه این ۱۰۸.۶ هزار میلیارد تومان ناشی از اختلاف قیمت فروش دلار (۴۲۰۰ تومان) و خرید آن با نرخ نیمایی است.** خالص بدهی دولت به بانک مرکزی طی ۱۱ ماه ابتدایی سال افزایش یافته اما در اسفندماه به دلیل احتساب برخی از دارایی‌های محقق نشده توسط دولت (پیش فروش ارزهای حاصل از صادرات نفت) شاهد کاهش خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی نسبت به اسفندماه ۱۳۹۸ بوده‌ایم. نکته دیگر افزایش بدهی بانک‌ها به بانک

مرکزی به میزان ۱۰ هزار میلیارد تومان در سال ۱۳۹۹ است. به عبارتی بانک‌ها به دلیل کاهش ذخایر احتیاطی موجود در سیستم، به دلایلی از جمله خرید اوراق، تسهیلات مربوط به کرونا و... با کاهش ذخایر مواجه شده‌اند. در نتیجه رشد پایه پولی سال ۱۳۹۹ با کاهش سهم سپرده دیداری بانک‌ها نزد بانک مرکزی همراه بوده است.

نرخ رشد نقدینگی از میانه سال ۱۳۹۷ روندی صعودی داشته و در پایان سال ۱۳۹۹ به بیشترین نرخ رشد در سال‌های اخیر رسیده است (بیش از ۴۰ درصد).

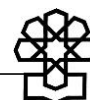
بدهی بخش غیردولتی (عموماً مانده تسهیلات اعطایی) به شبکه بانکی، در سال ۱۳۹۹ با نرخ ۴۸.۴ درصد رشد کرده که این رقم ۷ واحد درصد نسبت به کل نقدینگی بیشتر رشد کرده است. این مقایسه نشان می‌دهد روند ترکیب مصارف نقدینگی به نفع بدهی بخش غیردولتی تغییر کرده است.

همچنین افزایش نرخ رشد نقدینگی در سال ۱۳۹۹ با افزایش نسبت پول به نقدینگی همراه بوده است. این نسبت از ۱۷ درصد در پایان سال ۱۳۹۸ به ۲۰ درصد در پایان سال ۱۳۹۹ رسیده است. همچنین نکته قابل توجه روند صعودی این نسبت در سال‌های اخیر است، به طوری که از ۱۱ درصد در میانه سال ۱۳۹۶ به ۲۰ درصد در انتهای سال ۱۳۹۹ رسیده است. در سال ۱۳۹۹ نرخ رشد پول ۶۲ درصد بوده است که شاهد افزایش ۱۲ واحد درصدی این نرخ در مقایسه با سال ۱۳۹۸ هستیم. در شرایط انتظارات تورمی تقاضا برای پول افزایش می‌یابد و از طرفی تقاضا برای پول را می‌توان نشان‌دهنده افزایش سرعت گردش نقدینگی و عامل تورم تلقی کرد. علاوه بر این کاهش عایدی بازار پول در مقایسه با سایر بازارها (سهام، ارز و ...) موجب تبدیل شبه پول به پول شده است.

بر اساس آمارهای بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹، شبکه بانکی به طور متوسط ماهانه ۴۰۴۵ میلیارد تومان و روزانه ۱۳۵ میلیارد تومان کاهش زیان انباشته داشته و از عمق ناترازی‌اش کاسته شده است. جالب است در این مدت با وجود اینکه از عمق ناترازی حساب سرمایه شبکه بانکی کاسته شده است، حساب سرمایه بانک‌های غیردولتی همچنان روندی نزولی را پیش گرفته و ۱۶۵۳۰ به طور میانگین ماهانه ۱۳۷۷ میلیارد تومان زیان انباشته ایجاد کرده‌اند. البته به نظر می‌رسد در صورتی که ارزش‌گذاری دارایی‌های بانک‌ها دقیق‌تر و نزدیک‌تر به واقعیت شود، حجم ناترازی شبکه بانکی بیشتر از این مقدار باشد. البته شبکه بانکی به نوعی از افزایش قیمت‌ها و تورم کسب منفعت کرده و با افزایش ارزش دارایی‌ها از شکاف ترانزنامه و به تبع از زیان انباشته‌اش کاسته است.

بررسی ترکیب درآمدی بانک‌ها نشان می‌دهد تسهیلات اعطایی بیشترین درآمد را برای بانک‌ها ایجاد کرده و کانال اصلی درآمدی شبکه بانکی محسوب می‌شود. خالص درآمد تسهیلات و سپرده‌گذاری در اسفند ۱۳۹۹ معادل ۴۰ هزار میلیارد تومان است.

نرخ سود بین‌بانکی در سال ۱۳۹۹ روندی باثبات نداشته و در ابتدای سال نزولی و سپس روندی صعودی به خود گرفته و در آبان ۱۳۹۹ به نرخ ۲۲.۶۳ درصد رسیده و از سقف کریدور بانک مرکزی نیز فراتر رفته است. از مهم‌ترین علل افزایش این نرخ می‌توان به کاهش ذخایر نزد بانک‌ها با خرید اوراق و بازگشت نرخ ذخیره قانونی به سطح قبلی در شهریور ۱۳۹۹ اشاره کرد.

مانده تسهیلات اعطایی بانکها در سال ۱۳۹۹ برابر با ۲۳۹۲ هزار میلیارد تومان و معادل ۷۸۳ هزار میلیارد تومان افزایش یافته است و ۴۸ درصد رشد را نشان می‌دهد که افزایش آن در مقایسه با سال ۱۳۹۸ بیش از دو برابر بوده است.

مقدمه

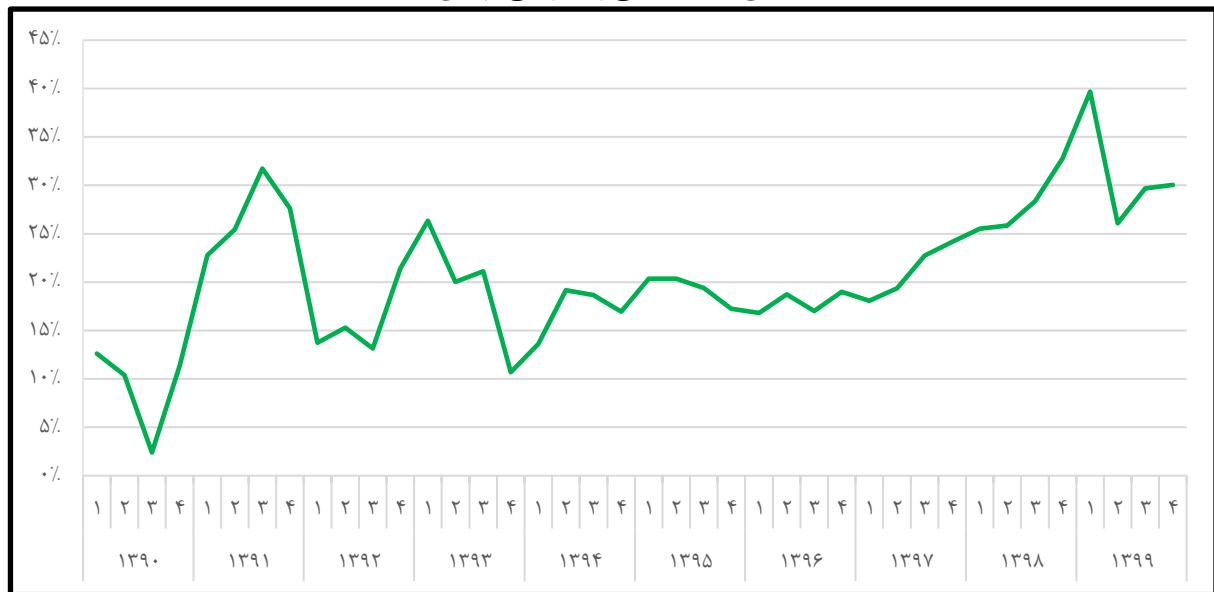
یکی از مهم‌ترین خرده نظام‌های هر نظام اقتصادی، نظام پولی و بانکی است که تأثیرات شدیدی بر کل نظام اقتصادی دارد و همچنین از سایر اجزای نظام اقتصادی نیز متأثر می‌شود؛ به همین دلیل بررسی تحولات آن به‌صورت دوره‌ای ضروری به‌نظر می‌رسد. بنابراین در این گزارش به‌مرور تحولات پایه پولی، نقدینگی و اجزای آنها پرداخته شده است و در ادامه تحولات نرخ سود و موضوع‌های مرتبط با آن اعم از عملیات بین‌بانکی و عملیات بازار بانک مرکزی مورد بررسی قرار گرفته است.

در ادامه گزارش سعی شده است تا براساس داده‌ها و اطلاعات موجود از شبکه بانکی و محدودیت‌های این حوزه، شاخص‌های مناسبی انتخاب شود به‌گونه‌ای که زمینه تحلیل متغیرهای کلان پولی کشور و روند تغییرات آنها، آخرین وضعیت بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی در حوزه‌های شفافیت، قوام بانک‌ها، ریسک اعتباری و کیفیت دارایی‌ها، مطالبات از دولت، وضعیت سرمایه‌گذاری، وضعیت باز ارزی و سودآوری بانک‌ها فراهم شود. درنهایت در آخرین بخش گزارش مهم‌ترین وقایع مؤثر بر نظام پولی و بانکی در سال مورد بحث مرور شده است.

تحولات پایه پولی

از سال ۱۳۹۷ رشد پایه پولی از روند فزاینده‌ای برخوردار شد به‌گونه‌ای که در سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ نرخ رشد پایه پولی از نرخ رشد نقدینگی فراتر رفت. درنهایت نرخ رشد پایه پولی در سال ۱۳۹۹ به ۳۰.۱ درصد رسید. در پایان بهار سال ۱۳۹۹ شاهد جهش هفت واحد درصدی این نرخ رشد هستیم که مهم‌ترین علت آن را می‌توان به شرایط پیش آمده ناشی از انتشار ویروس کرونا اشاره کرد. بانک مرکزی به جهت مقابله با آسیب‌ها و رکود ناشی از شرایط کرونا و به‌منظور حمایت از خانوارها و کسب‌وکارها، سیاست پولی انبساطی در پیش گرفت که موجب افزایش نرخ رشد پایه پولی شد. البته در ادامه سال این نرخ حالتی نوسانی به خود گرفت و به‌خصوص در سه‌ماهه دوم سال ۱۳۹۹ با فروش ۶۰ هزار میلیارد تومان اوراق بدهی دولت (۶۰ درصد کل اوراق به فروش رفته در سال ۱۳۹۹ از طریق عملیات بازار باز) موجب کاهش ذخایر در دست بانک‌ها شده و درنتیجه به کاهش نرخ رشد این رقم در این مدت منجر شده است.

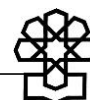
نمودار ۱. نرخ رشد فصلی پایه پولی (پایان هر فصل)

مأخذ: داده‌های بانک مرکزی.

رشد پایه پولی در اسفند ۱۳۹۹ نسبت به اسفند ۱۳۹۸ به میزان ۳۰.۱٪ بوده و پایه پولی به رقمی حدود ۴۵۸.۹ هزار میلیارد تومان رسیده است که این رقم عمدتاً به دلیل افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی اتفاق افتاده است. در سال ۱۳۹۹ خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی حدود ۱۲۲.۸ هزار میلیارد تومان افزایش یافته است که عمدتاً در سه ماه آخر سال رخ داده است. علت آن را می‌توان در عواملی مانند کسری بودجه دولت و افزایش دارایی‌های ارزی بانک مرکزی جستجو کرد که عمدتاً با خرید ارز از صندوق توسعه ملی و پتروشیمی‌ها با نرخ‌های نزدیک به نرخ سامانه نیما صورت گرفته است. البته در وضعیت کنونی و تحریم‌های موجود، خرید ارزهای صندوق توسعه به جهت عدم دسترسی بانک مرکزی به بخشی از این منابع و عدم امکان فروش آنها و به تبع عدم امکان امحای پول خلق شده موجب بروز تورم‌های بالا خواهد شد. همچنین خالص بدهی دولت به بانک مرکزی به میزان ۲۲.۴۸- هزار میلیارد تومان رسیده است که تقریباً ۳۸.۱۱ هزار میلیارد تومان کاهش یافته است.

خالص سایر دارایی‌ها در اسفند ماه ۱۳۹۹ به مقدار ۱۴۹ هزار میلیارد ریال به نسبت اسفند ماه ۱۳۹۸ افزایش داشته است. همچنین بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی نیز ۶۴.۵ هزار میلیارد ریال افزایش را ثبت کرده است. خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی در اسفند ماه ۱۳۹۹ به نسبت اسفند ماه ۱۳۹۸ به مقدار ۳۸۱.۱ هزار میلیارد ریال کاهش یافته است.

جدول ۱. پایه پولی از سمت منابع (ارقام به هزار میلیارد ریال)

هزار میلیارد ریال	مانده					نرخ رشد نسبت به ماه مشابه سال قبل (%)				
	اسفند ۱۳۹۸	خرداد ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸	خرداد ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۹
خالص دارایی‌های خارجی	۳۴۷۵.۷	۳۶۷۰.۱	۳۶۳۱.۸	۳۸۳۸.۳	۴۷۰۳.۷	۴۹	۵۸.۹	۳۶.۷	۲۴.۹	۳۵.۳٪
خالص بدهی بخش دولتی	۱۵۶.۳	۳۹۴.۳	۱۷۲.۷	۱۲۳	-۲۲۴.۸	-۹۵	-۴.۶	-۴۸.۷	-۵۰.۲	-۲۴۳.۸٪
بدهی بانک‌ها	۱۱۰۶.۹	۱۱۳۲.۹	۱۲۹۱.۹	۱۲۶۸.۴	۱۱۷۱.۴	-۲۰	-۱۵.۸	۶	۱۳.۹	۵.۸٪
خالص سایر اقلام	-۱۲۱۰.۴	-۱۳۶۲.۱	-۱۳۷۵.۸	-۱۱۵۴	-۱۰۶۱.۴	۱۶	۲.۸	-۹	۱۰.۶	۱۲.۳٪
پایه پولی	۳۵۲۸.۵	۳۸۳۵.۲	۳۷۲۰.۶	۴۰۷۵.۴	۴۵۸۸.۹	۳۲	۳۹.۸	۲۶.۱	۲۹.۷	۳۰.۰۵٪

مأخذ: داده‌های بانک مرکزی.

نکته دیگر این است که رشد پایه پولی سال ۱۳۹۹ با کاهش سهم سپرده دیداری بانک‌ها نزد بانک مرکزی همراه بوده است. سهم سپرده‌های دیداری بانک‌ها از پایه پولی به ۵.۱۵٪ درصد در پایان ۱۳۹۹ رسیده است. سهم سپرده‌های دیداری بانک‌ها از پایه پولی در شهریور ۱۳۹۹ از ۶.۶۳٪ درصد به ۳.۷۵٪ درصد در آبان ماه رسیده است؛ به عبارت دیگر سپرده‌های دیداری در شهریور ۱۳۹۹ از رقم ۲۴۶.۹ هزار میلیارد ریال به ۱۴۹.۳ هزار میلیارد ریال در آبان ۱۳۹۹ رسیده است. کاهش سهم سپرده‌های دیداری بانک‌ها نزد بانک مرکزی در نیم‌سال دوم (برخلاف نیم‌سال اول) به دلیل افزایش نیاز بانک‌ها به ذخایر قانونی بوده است؛ علت این امر را می‌توان در عوامل زیر مشاهده کرد:

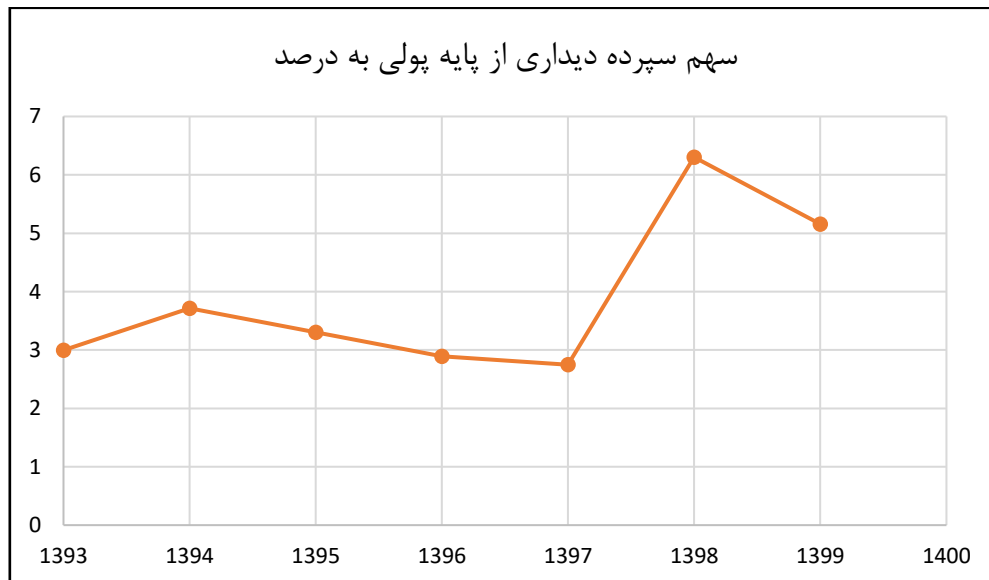
- افزایش (بازگشت) نرخ سپرده قانونی به سطح قبل در مهرماه که با هدف اجرای برنامه‌های حمایتی ناشی از شیوع ویروس کرونا در اردیبهشت‌ماه کاهش یافته بود.
 - کاهش خالص مطالبات بانک مرکزی از بخش دولتی (این رقم در مهر و آبان منفی شده است) به دلیل افزایش سپرده‌های دولت.
 - کاهش مطالبات بانک مرکزی از بانک‌ها (طی دو ماه آبان و آذر به مقدار ۲۰۰ هزار میلیارد ریال کاهش یافته است).
 - فروش اوراق بدهی دولت.
- بنابراین افزایش نیاز بانک‌ها به ذخایر قانونی موجب کاهش سپرده‌های دیداری و ذخایر اضافی آنها نزد بانک مرکزی گشته است.

جدول ۲. پایه پولی و اجزای آن سمت مصارف (ارقام به هزار میلیارد ریال)

هزار میلیارد ریال	مانده اسفند ۱۳۹۸	مانده اسفند ۱۳۹۹	نرخ رشد		
			۱۳۹۸	۱۳۹۹	متوسط ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۸
پایه پولی	۳۵۲۸.۵	۴۵۸۸.۹	%۳۲	%۳۰.۰۵	۲۱.۸
اسکناس و مسکوک در جریان	۷۱۷.۵	۸۱۵	%۱۰	%۱۴.۴۳	۱۰.۷
سپرده قانونی	۲۶۰۴.۷	۳۵۴۹.۸	%۳۳	%۳۶.۲۸	۴۱
سپرده دیداری	۲۲۲.۴	۲۳۶.۵	%۲۰.۴	%۶.۳۳	۱-

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

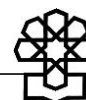
نمودار ۲. روند سالیانه سهم ذخیره اضافی از پایه پولی

مأخذ: سری‌های زمانی بانک مرکزی.

نکته آخر اینکه مقایسه سه سال اخیر نشان می‌دهد در این سال‌ها پایه پولی عمدتاً به دلیل افزایش خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی اتفاق افتاده است که در جدول زیر قابل مشاهده است.

۱. رشد بلندمدت این متغیر خیلی معنادار نیست چراکه به دلیل اختیاری بودن نگهداری آن، لزومی ندارد یک نرخ رشد بلندمدت را تجربه کند.

جدول ۳. مقایسه پایه پولی از سمت منابع (ارقام به هزار میلیارد ریال)

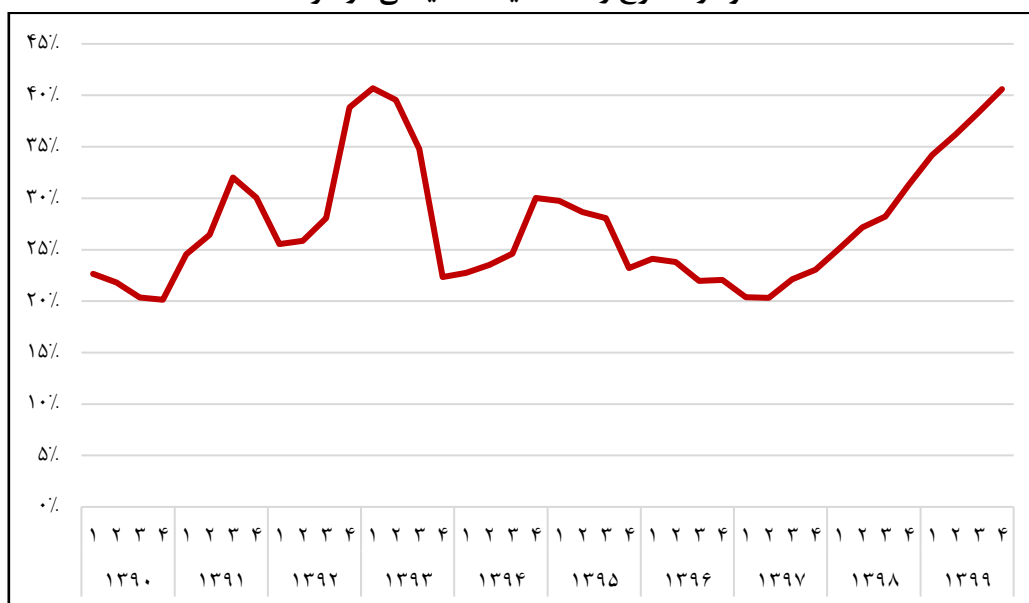
نرخ رشد نسبت به ماه مشابه سال قبل (%)			مانده				هزار میلیارد ریال
			اسفند ۱۳۹۹	اسفند ۹۸۱۳	اسفند ۱۳۹۷	اسفند ۱۳۹۶	
اسفند ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸	اسفند ۱۳۹۷					
٪۳۵.۳	٪۴۴	٪۱۲	۴۷۰۳.۷	۳۴۷۵.۷	۲۴۱۶.۵	۲۱۵۹.۸	خالص دارایی‌های خارجی
-٪۲۴۳.۸	٪-۴۶	٪۴۰.۴	-۲۲۴.۸	۱۵۶.۳	۲۹۲	۵۷.۹	خالص بدهی بخش دولتی
٪۵.۸	٪-۲۰	٪۵	۱۱۷۱.۴	۱۱۰۶.۹	۱۳۸۱.۷	۱۳۲۰.۳	بدهی بانک‌ها
٪۱۲.۳	٪-۱۶	٪۳	-۱۰۶۱.۴	-۱۲۱۰.۴	-۱۴۳۳.۳	-۱۳۹۸.۲	خالص سایر اقلام
٪۳۰.۰۵	٪۳۳	٪۲۴	۴۵۸۸.۹	۳۵۲۸.۵	۲۶۵۶.۹	۲۱۳۹.۸	پایه پولی

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

۱. تحولات نقدینگی و اجزای آن

از اواسط سال ۱۳۹۷ نرخ رشد نقدینگی روندی صعودی به خود گرفت و این نرخ در پایان سال ۱۳۹۹ به طرز کم‌سابقه‌ای تا بیش از ۴۰ درصد نیز افزایش یافته است.

نمودار ۳. نرخ رشد سالیانه نقدینگی در هر ماه

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

با توجه به جدول ۴، رشد بدهی‌های غیردولتی به نظام بانکی به میزان ۴۸.۴ درصد در سال ۱۳۹۹، بیشترین سهم را در تغییر بخش مصارف نقدینگی داشته است. بدهی بخش غیردولتی (عموماً مانده تسهیلات اعطایی) به شبکه بانکی ۷ واحد درصد نسبت به کل نقدینگی بیشتر رشد کرده است. این مقایسه نشان می‌دهد روند ترکیب نقدینگی به نفع بخش غیردولتی تغییر کرده است؛ از دلایل افزایش این رقم می‌توان به شرایط ناشی از شیوع ویروس کرونا و تسهیلات اعطایی و تمدید مهلت زمان بازگشت تسهیلات و بدهی‌ها اشاره کرد.

جدول ۴. مصارف نقدینگی

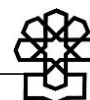
نرخ رشد ۱۲ ماه منتهی به (%)					مانده					هزار میلیارد ریال
					اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	خرداد ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸	
اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	خرداد ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸						
%۲۶.۹	%۳۱	%۳۳	%۶۲	%۴۲.۴	۵۸۷۷.۵	۵۲۸۸.۲	۴۹۰۳.۹	۵۱۲۱.۵	۴۶۳۲.۳	خالص دارایی‌های خارجی
%۲۷.۲	%۲۸	%۳۳	%۱۹	%۱۶.۲۶	۳۵۵۲.۸	۳۵۰۸.۶	۳۵۱۳.۵	۳۱۴۸	۲۷۹۳	خالص بدهی بخش دولتی
%۴۸.۴	%۴۵	%۳۸	%۲۶	%۲۳.۵	۲۱۰۱۳.۷	۱۸۴۱۵.۹	۱۶۷۳۳	۱۴۸۸۳	۱۴۱۶۲.۸	بدهی بخش غیردولتی
%۳۷.۸	%۲۹	%۳۶	%۵۴۰	%۸۳.۵	۴۳۱۷.۷	۴۰۸۷.۵	۳۸۰۸.۵	۳۴۱۹.۲	۳۱۳۳.۴	خالص سایر اقلام
%۴۰.۶	%۳۸	%۳۶	%۳۴	%۳۱.۳	۳۴۷۶۱.۷۰	۳۱۳۰۰.۲	۲۸۹۵۸.۹	۲۶۵۷۱.۷	۲۴۷۲۱.۵۰	نقدینگی

مأخذ: همان.

جدول ۵. ترکیب نقدینگی

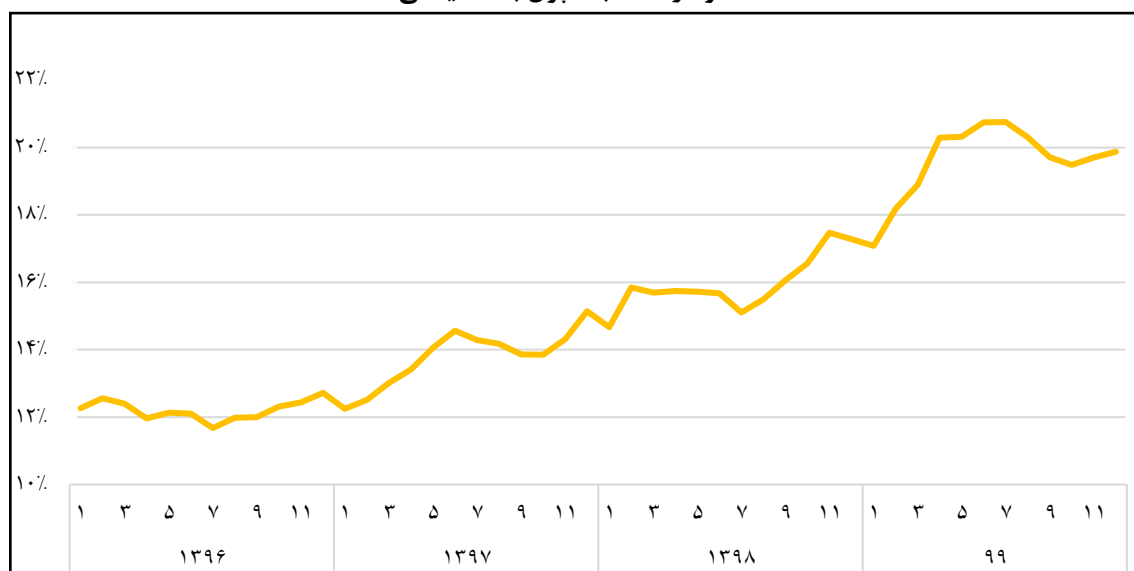
نرخ رشد نسبت به ماه مشابه سال قبل (%)					مانده					هزار میلیارد ریال
					اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	خرداد ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸	
اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	خرداد ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸						
%۶۱.۷	%۶۹.۷۶	%۸۰.۲۰	%۶۱.۵۰	%۴۹.۸	۶۹۰۹.۶	۶۱۷۰.۳	۶۰۰۷	۵۰۲۰.۵	۴۲۷۳	پول
%۳۶.۲	%۳۲.۳۴	%۲۸.۰۰	%۲۹.۱۲	%۲۸	۲۷۸۵۲.۱	۲۵۱۲۹.۹	۲۲۹۵۱.۹	۲۱۵۵۱.۲	۲۰۴۴۸.۵	شبه پول
%۴۰.۶	%۳۸.۳۶	%۳۶.۱۸	%۳۴.۲۱	%۳۱.۳	۳۴۷۶۱.۷	۳۱۳۰۰.۲	۲۸۹۵۸.۹	۲۶۵۷۱.۷	۲۴۷۲۱.۵	نقدینگی

مأخذ: همان.

افزایش نرخ رشد نقدینگی در سال ۱۳۹۹ با افزایش نسبت پول به نقدینگی همراه بوده است. در شرایط انتظارات تورمی و کاهش عایدی بازار پول در مقایسه با سایر بازارها (سهام، ارز و ...)، تقاضا برای پول افزایش می‌یابد و از طرفی افزایش تقاضا برای پول را می‌توان نشان‌دهنده افزایش سرعت گردش نقدینگی و عامل تورم دانست. نمودار ۴ نشان می‌دهد، نسبت پول به نقدینگی در مهر سال ۱۳۹۹ به ۲۱ درصد، یعنی بالاترین سطح در چند سال گذشته رسیده است.

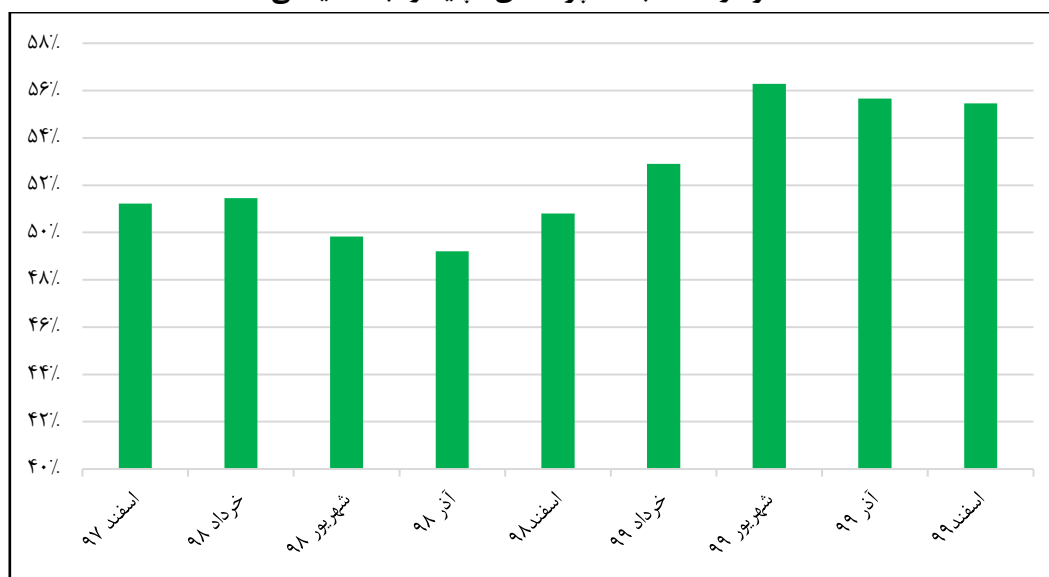
نمودار ۴. نسبت پول به نقدینگی

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

ترکیب نقدینگی از حیث درجه نقدشوندگی می‌تواند متغیری برای پیش‌بینی تورم باشد، از این رو در بسیاری از تحلیل‌ها، از نسبت پول به شبه پول یا پول به نقدینگی برای پیش‌بینی تورم استفاده می‌شود. اما به نظر می‌رسد این نسبت‌ها برای اندازه‌گیری میزان سیالیت نقدینگی و به تبع آن پیش‌بینی تورم مناسب نیستند؛ زیرا سپرده‌های قرض الحسنه پس‌انداز و سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت، هرچند کاملاً نقدشونده هستند، اما در نسبت پول به نقدینگی حضور ندارند؛ نمودار زیر نسبت سپرده‌های ناپایدار شامل سپرده‌های فوق‌الذکر به کل نقدینگی را گزارش کرده است. نمودار زیر نشان می‌دهد سهم سپرده‌های ناپایدار از نقدینگی از خرداد تا آذرماه ۱۳۹۸ روند نزولی پیدا کرده بود اما پس از وقوع شوک ناشی از شیوع ویروس کرونا در زمستان ۱۳۹۸ و رونق گرفتن بازار سرمایه صعودی شد و این روند تا شهریور ۱۳۹۹ ادامه یافت که این به معنای کاهش جذابیت سپرده‌های سرمایه‌گذاری بلندمدت در قیاس با سایر دارایی‌ها^۱ (از جمله طلا، بازار سرمایه و ...) در اسفند ۱۳۹۸ و به دلیل تغییر جهت روند تورم انتظاری است. اما با تلاطم‌های ایجاد شده در بازار سرمایه و افت شاخص، مجدداً این نسبت روندی کاهشی به خود گرفت؛ به عبارت دیگر سهم سپرده‌های بلندمدت افزایش یافت.

۱. از جمله سپرده‌های کوتاه‌مدت که به دلیل کاهش نرخ سود مؤثر این سپرده‌ها در بهمن‌ماه ۱۳۹۷ اتفاق افتاد و سهم از سپرده‌ها از نقدینگی را معادل ۲ واحد درصد کاهش داد.

نمودار ۵. نسبت سپرده‌های ناپایدار^۱ به نقدینگی

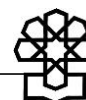
مأخذ: همان.

۲. نرخ سود بانکی و بین‌بانکی

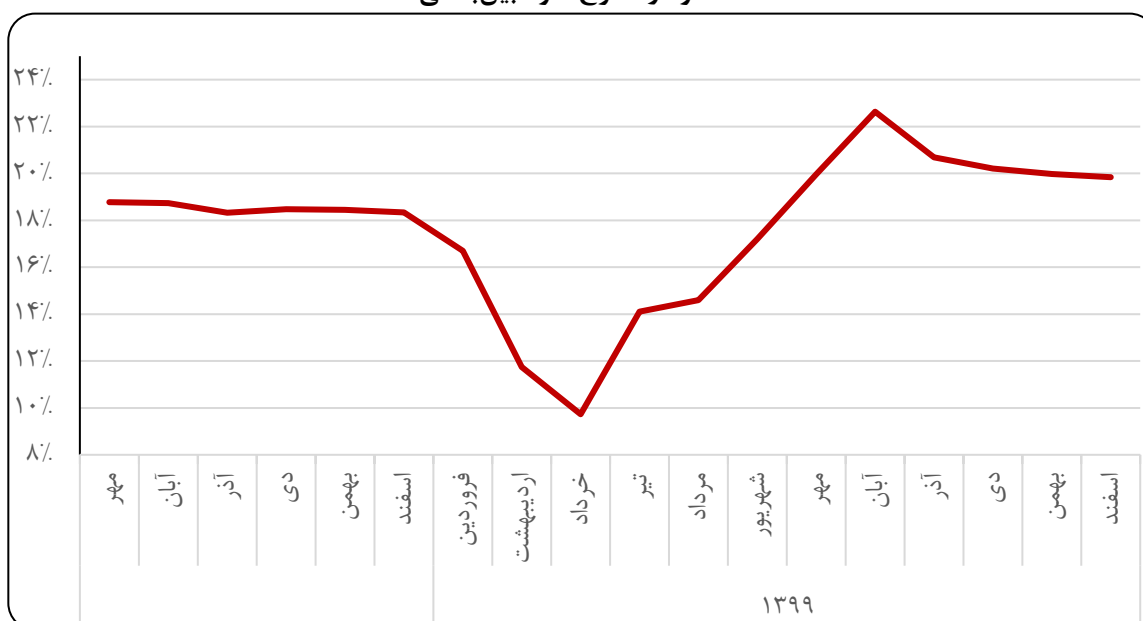
طبق مصوبه شورای پول و اعتبار^۲ در جلسه مورخ ۱۳۹۹/۰۴/۲۴ نرخ سود علی‌الحساب برای سپرده سرمایه‌گذاری مدت‌دار یک‌ساله ۱۶ درصد و برای سپرده‌های کوتاه‌مدت عادی ۱۰ درصد، سه‌ماهه ۱۲ درصد و شش‌ماهه ۱۴ درصد تعیین شده است. نرخ سود تسهیلات غیرمشارکتی و همچنین نرخ سود مورد انتظار تسهیلات مشارکتی بانک‌ها نیز براساس مصوبه مورخ ۱۳۹۵/۴/۸ به میزان ۱۸ درصد تعیین شده است. علاوه بر تغییر ۱ درصدی سود سپرده یک‌ساله، تنها تغییری که پس از مصوبات فوق اعمال شد، تغییر فرمول محاسبه سود سپرده‌های سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت از روزشمار به ماه‌شمار بود که نرخ سود مؤثر این نوع از سپرده‌ها را کاهش داد.

همان‌گونه که در نمودار زیر مشاهده می‌شود، نرخ سود بین‌بانکی در سال ۱۳۹۸ و اوایل سال ۱۳۹۹ یک روند نزولی را طی کرده به نحوی که در خرداد ماه ۱۳۹۹ به حداقل مقدار خود طی این دوره می‌رسد. علت اصلی کاهش نرخ سود بین‌بانکی افزایش عرضه ذخایر در بازار بین‌بانکی است که در پی افزایش خالص ذخایر خارجی بانک مرکزی و افزایش خالص بدهی دولت به بانک مرکزی اتفاق افتاده است. همچنین می‌توان به بخشنامه بانک مرکزی در اردیبهشت ۱۳۹۹ که به منظور حمایت از شرایط کرونایی تصویب و اعمال شد و براساس آن نرخ ذخیره قانونی تقلیل پیدا کرد به عنوان علت دیگر این کاهش نرخ اشاره کرد. این اتفاق موجب کاهش تقاضای ذخایر در بازار بین‌بانکی شد. اما از خرداد به بعد این نرخ روندی صعودی به خود گرفت که از مهم‌ترین علل آن می‌توان به کاهش ذخایر نزد بانک‌ها به دلیل خرید اوراق و بازگشت نرخ ذخیره قانونی به مقدار قبل اشاره کرد.

۱. مجموع سپرده‌های قرض‌الحسنه جاری و پس‌انداز (غیر از مسکن یکم)، سرمایه‌گذاری کوتاه‌مدت و نیز اسکناس و مسکوک در جریان.
 ۲. بانک مرکزی مصوبه شورای پول و اعتبار (جلسه مورخ ۱۳۹۹، ۲، ۲۴).

نمودار ۶. نرخ سود بین بانکی

مأخذ: سایت بانک مرکزی و داده‌های دریافتی از بانک مرکزی.

جدول ۶. نرخ سود بین بانکی در سال ۱۳۹۹

۱۳۹۹		عنوان	ماه
سپرده پذیري	سپرده گذاری		
۱۶.۶۲	۱۶.۹۱	بانک‌های تجاری دولتی	شهریور
۱۶.۶۷	۱۷.۱۶	بانک‌های تخصصی دولتی	
۱۵.۵	۱۷.۳۹	بانک‌های مشمول اصل (۴۴)	
۱۷.۲۱	۱۷	بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری خصوصی	
۱۷.۲		جمع	
۱۹.۲۷	۱۹.۶۷	بانک‌های تجاری دولتی	مهر
۱۹.۱۳	۲۰.۰۸	بانک‌های تخصصی دولتی	
۰	۲۰.۱۱	بانک‌های مشمول اصل (۴۴)	
۱۹.۹۹	۱۹.۵۲	بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری خصوصی	
۱۹.۹۶		جمع	
۲۱.۸۱	۲۲.۰۵	بانک‌های تجاری دولتی	آبان
۲۱.۹۵	۲۳.۳۲	بانک‌های تخصصی دولتی	
۰	۲۲.۵۹	بانک‌های مشمول اصل (۴۴)	
۲۲.۶۷	۲۳.۱۳	بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری خصوصی	
۲۲.۶۳		جمع	
۲۰.۳۲	۲۰.۳۵	بانک‌های تجاری دولتی	آذر
۲۰.۵۴	۲۰.۶	بانک‌های تخصصی دولتی	
۰	۲۰.۸۸	بانک‌های مشمول اصل (۴۴)	

۱۳۹۹		عنوان	ماه
سپرده‌پذیری	سپرده‌گذاری		
۲۰.۷	۲۰.۵۷	بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری خصوصی	
۲۰.۶۸		جمع	
۲۰.۲۷	۲۰.۰۶	بانک‌های تجاری دولتی	دی
۲۰.۲۴	۲۰.۳۸	بانک‌های تخصصی دولتی	
۲۰	۲۰.۸۲	بانک‌های مشمول اصل (۴۴)	
۲۰.۵۶	۲۰.۴	بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری خصوصی	
۲۰.۳		جمع	
۱۹.۸۶	۱۹.۷۹	بانک‌های تجاری دولتی	بهمن
۱۹.۸۶	۱۹.۹۵	بانک‌های تخصصی دولتی	
۲۰	۲۰.۱	بانک‌های مشمول اصل (۴۴)	
۲۰.۰۳	۱۹.۸۳	بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری خصوصی	
۱۹.۹۷		جمع	
۱۹.۶۷	۱۹.۹۱	بانک‌های تجاری دولتی	اسفند
۱۹.۶۹	۱۹.۹۲	بانک‌های تخصصی دولتی	
۲۰	۱۹.۷۶	بانک‌های مشمول اصل (۴۴)	
۱۹.۹	۱۹.۸۶	بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری خصوصی	
۱۹.۸۴		جمع	

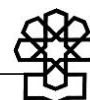
مأخذ: گزارش عملکرد بازار بین‌بانکی ریالی و نامه بانک مرکزی در پاسخ به مرکز پژوهش‌ها.

نکته دیگری که از مشاهده آمارهای نرخ سود بین‌بانکی در طبقات مختلف بانک‌ها مشخص می‌شود این است که نرخ سود سپرده‌پذیری بین‌بانکی برای مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی و بانک‌های خصوصی بیشتر از بانک‌های خصوصی شده و دولتی است و به‌طور کلی بانک‌های دولتی کمترین نرخ سود بین‌بانکی و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی بیشترین نرخ سود بین‌بانکی را پرداخت کرده‌اند. مهم‌ترین دلایل چنین مشاهده‌ای عبارتند از:

- نسبت ذخیره قانونی کمتر برای بانک‌های تخصصی دولتی (۱۰ درصد)
- سهم بالای بانک‌های تجاری دولتی از شبکه پرداخت که به ورود و مانایی بیشتر سپرده‌ها در این بانک‌ها منجر می‌شود.
- شکاف‌های ترازنامه‌ای برخی از بانک‌های خصوصی و مؤسسه‌های اعتباری که به مشکلات ساختاری نقدینگی (کند شدن سرعت جریان ورود وجوه نسبت به خروج آنها) منجر شده است.

۳. عملیات بازار باز و فروش اوراق بدهی

در راستای اجرای چارچوب جدید سیاستگذاری پولی با هدف مدیریت نرخ سود در بازار بین‌بانکی و نهایتاً کنترل نقدینگی و مهار تورم و فراهم کردن بستر لازم برای سیاست پولی مبتنی بر هدف‌گذاری تورم با استفاده از ابزارهای کوتاه‌مدت غیرمستقیم سیاست پولی و به استناد بند «م» تبصره «۵» قانون بودجه سال ۱۳۹۸، در تاریخ ۱۳۹۸/۰۱/۲۷

دستورالعمل «انجام عملیات بازار باز و اعطای اعتبار در قبال اخذ وثیقه توسط بانک مرکزی» (به همراه اصلاحات آن در مورخ ۱۳۹۸/۱۰/۰۳) توسط شورای پول و اعتبار تصویب شد.

هدف بانک مرکزی از معرفی عملیات بازار باز، نوسازی چارچوب سیاستگذاری پولی با به کارگیری ابزارهای غیرمستقیم پولی است. عملیات بازار باز به همراه استفاده از دامنه نرخ سود (اعطای تسهیلات به بانکها در قبال اخذ وثیقه و سپرده‌پذیری از بانکها) به بانک مرکزی اجازه می‌دهد مدیریت مؤثرتری بر نرخ سود بانکی و تخصیص بهینه نقدینگی در بازار بین‌بانکی ریالی داشته باشد؛ تا از مسیر آن، کانال‌های سازوکار اشاعه پولی- به‌ویژه کانال نرخ سود- تقویت شود. بانک مرکزی برای اولین بار روز شنبه مورخ ۲۸ دی ماه ۱۳۹۸، معامله اوراق بدهی دولتی را در چارچوب عملیات بازار باز و در قالب خرید قطعی اوراق مزبور انجام داد.

بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹ نیز در چارچوب مدیریت نقدینگی مورد نیاز بازار بین‌بانکی ریالی، عملیات بازار باز را به‌صورت هفتگی اجرا کرد. موضع این بانک (خرید یا فروش قطعی یا اعتباری اوراق بدهی دولتی) براساس پیش‌بینی وضعیت نقدینگی در بازار بین‌بانکی و با هدف کاهش نوسانات نرخ بازار بین‌بانکی حول نرخ هدف، از طریق انتشار اطلاعاتیه در سامانه بازار بین‌بانکی صورت گرفت.

در سال ۱۳۹۹، بانک مرکزی ۴۹ مرحله حراج عملیات بازار باز را برگزار کرده و در مجموع ۱۶۸۱.۶ هزار میلیارد ریال سفارش به بانک مرکزی ارسال شده که تمامی آنها توافق بازخرید و با هدف تزریق نقدینگی بوده است. در این میان ۱۰۰۵.۲۹۵ هزار میلیارد ریال اعتبار با متوسط حداقل نرخ ۱۹.۸ در اختیار بانکها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی قرار داد.

۴. وضعیت بانکها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی

در این بخش براساس برخی شاخص‌ها، وضعیت سلامت شبکه بانکی و همچنین کم و کیف خدمات آن، مورد بررسی قرار می‌گیرد. سلامت بانکها عمدتاً در گرو رعایت استانداردهای کفایت سرمایه، کیفیت دارایی‌ها، سودآوری و... است که در این قسمت به این مباحث پرداخته می‌شود.

۴-۱. شفافیت و افشای اطلاعات

شفافیت به‌عنوان رکن سوم بال (III) در انتظام‌بخشی رفتار بانکها و جلوگیری از فعالیتهای پرمخاطره آنها نقش مؤثری دارد. افشای اطلاعات، هزینه تخلف بانکها از مقررات مقام ناظر را افزایش می‌دهد و عموم مردم می‌توانند به‌عنوان مقام ناظر عمل کرده و در ارتقای سلامت بانکها مشارکت کنند. از این‌رو سند کمیته بال، بانکها را ملزم به افشای اطلاعات به‌صورت منظم و با جزئیات قابل قبول کرده است و بانک مرکزی نیز در دستورالعملی تحت عنوان «دستورالعمل حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی اطلاعات توسط مؤسسات اعتباری» مصادیق این اطلاعات را مشخص کرده است. متأسفانه عملکرد بانکها در این محور به‌هیچ‌وجه قابل دفاع نیست و شاهد تخلف گسترده بانکها از مقرره مذکور و حتی عدم افشای صورتهای مالی هستیم.

۲۷ بانک دولتی و غیردولتی صورتهای مالی سالانه ۱۳۹۹ خود را به‌صورت حسابرسی شده بر سامانه کدال قرار داده‌اند. در میان بانکهای دولتی تنها بانک کشاورزی دستورالعمل حداقل استانداردهای شفافیت و انتشار عمومی

اطلاعات توسط مؤسسه‌های اعتباری ابلاغ شده از سوی بانک مرکزی را به‌طور کامل رعایت کرده است و موارد مندرج در دستورالعمل مربوطه را افشا کرده است. اما سایر بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی بورسی عملکرد کاملاً شفاف‌ی نداشته‌اند. آخرین صورت‌های مالی منتشر شده از برخی از بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی بورسی غیرشفاف به شرح زیر است:

جدول ۷. وضعیت انتشار صورت‌های مالی بانک‌های بورسی غیرشفاف در تاریخ نگارش گزارش (۱۴۰۰/۰۶/۰۹)

پذیرش شده در	صورت‌های مالی حسابرسی شده	آخرین صورت‌های مالی	رعایت دستورالعمل حداقل الزامات شفافیت
آینده	۹۷/۱۲/۲۹	۹۹/۱۲/۳۰	×
رسالت	۹۹/۱۲/۳۰	۱۴۰۰/۰۳/۳۱	×
توسعه صادرات	۹۲/۱۲/۲۹	۹۲/۱۲/۲۹	×
نور	---	۹۵/۶/۳۱	×
کاسپین	۹۴/۱۲/۲۹	۹۸/۱۲/۲۹	×

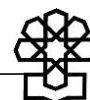
مأخذ: سامانه کدال.

مؤسسه اعتباری غیربانکی نور، به‌رغم اینکه هیئت سرپرستی منصوب شده از سوی بانک مرکزی دارد، تاکنون هیچ صورت مالی حسابرسی شده‌ای منتشر نکرده است. همچنین وضعیت مؤسسه اعتباری غیربانکی توسعه نیز به‌دلیل عدم انتشار صورت‌های مالی مربوط به هشت سال اخیر به لحاظ تخطی از دستورالعمل حداقل الزامات شفافیت، بسیار بحرانی ارزیابی می‌شود. آخرین صورت مالی حسابرسی نشده مؤسسه اعتباری غیربانکی کاسپین نیز مربوط به انتهای سال ۱۳۹۸ است که عدم افشای اطلاعات مربوط به دو سال اخیر این مؤسسه را نیز در شرایط بحرانی به لحاظ عدم رعایت دستورالعمل شفافیت قرار می‌دهد.

شایان ذکر است در بررسی وضعیت بانک‌ها که در ادامه گزارش بدان پرداخته خواهد شد، به‌طور مشخص از اطلاعاتی که بانک‌ها در سامانه کدال منتشر کرده‌اند استفاده خواهد شد. ۲۶ بانک و یک مؤسسه اعتباری غیربانکی صورت‌های مالی سالیانه خود را بر سامانه کدال منتشر کرده‌اند. سه مؤسسه اعتباری غیربانکی با عدم انتشار به‌موقع اطلاعات صورت‌های مالی خود وضعیت غیرشفافی را دارند.

۲-۴. قوام^۱ بانک‌ها

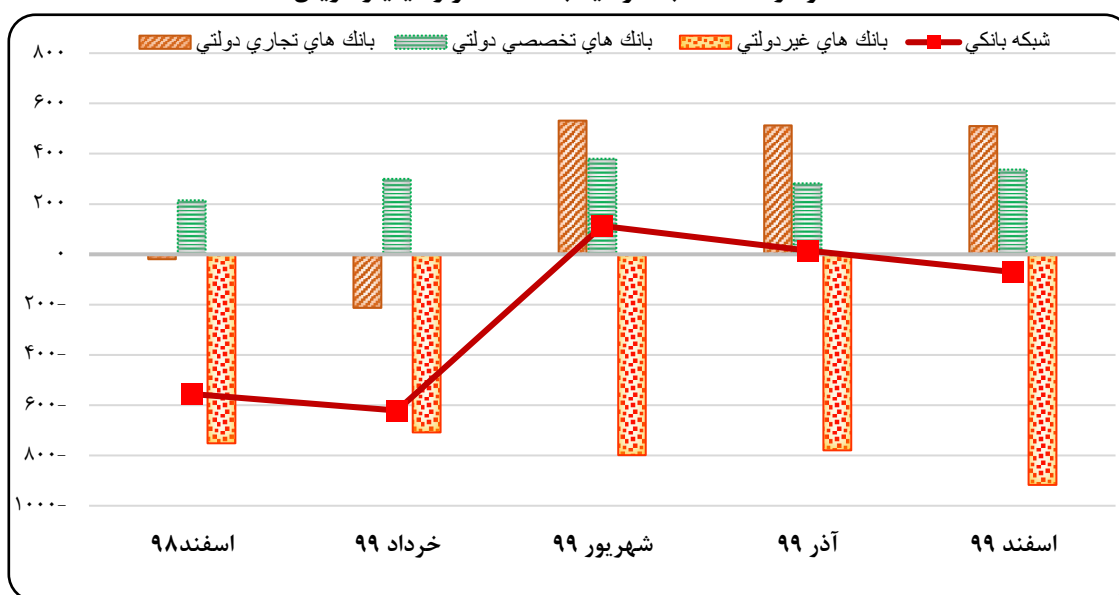
حساب سرمایه یا حقوق صاحبان سهام بانک عبارت است از تفاوت دارایی و بدهی بانک و عمدتاً شامل سرمایه پرداخت شده، اندوخته‌ها و سود (زیان) انباشته بانک است. اهمیت سرمایه از آنجاست که به‌عنوان یک سپر مقابل شوک کاهش ارزش دارایی بانک، عمل کرده و از سرایت زیان، به سپرده‌گذاران و سایر ذی‌نفعان جلوگیری می‌کند. در کنار این، کارکرد اقتصادی سرمایه، کنترل کژمنشی بانک‌هاست که موجب می‌شود منافع سهامدار (و به‌تبع آن هیئت‌مدیره) نیز

تابعی از عملکرد بانک باشد و او را از رفتارهای پرریسک باز دارد.

حساب سرمایه مجموع بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی که در اسفند ۱۳۹۸ به میزان ۴۳.۸۹- هزار میلیارد تومان بود در خرداد ۱۳۹۹ نیز کاهش یافت و به رقم بی‌سابقه ۶۲- هزار میلیارد تومان رسید. برخلاف بانک‌های دولتی که در پایان سال واجد حساب سرمایه مثبت شدند، حساب سرمایه بانک‌های غیردولتی در سال ۱۳۹۹ کماکان منفی بوده و به میزان ۹۱.۶۹- هزار میلیارد تومان رسیده است. البته به نظر می‌رسد در صورتی که ارزش‌گذاری دارایی‌های بانک‌ها دقیق‌تر و نزدیک‌تر به واقعیت شود، حجم ناترازی خیلی بیشتر از این رقم است.

نمودار ۷. حساب سرمایه بانک‌ها (هزار میلیارد ریال)

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

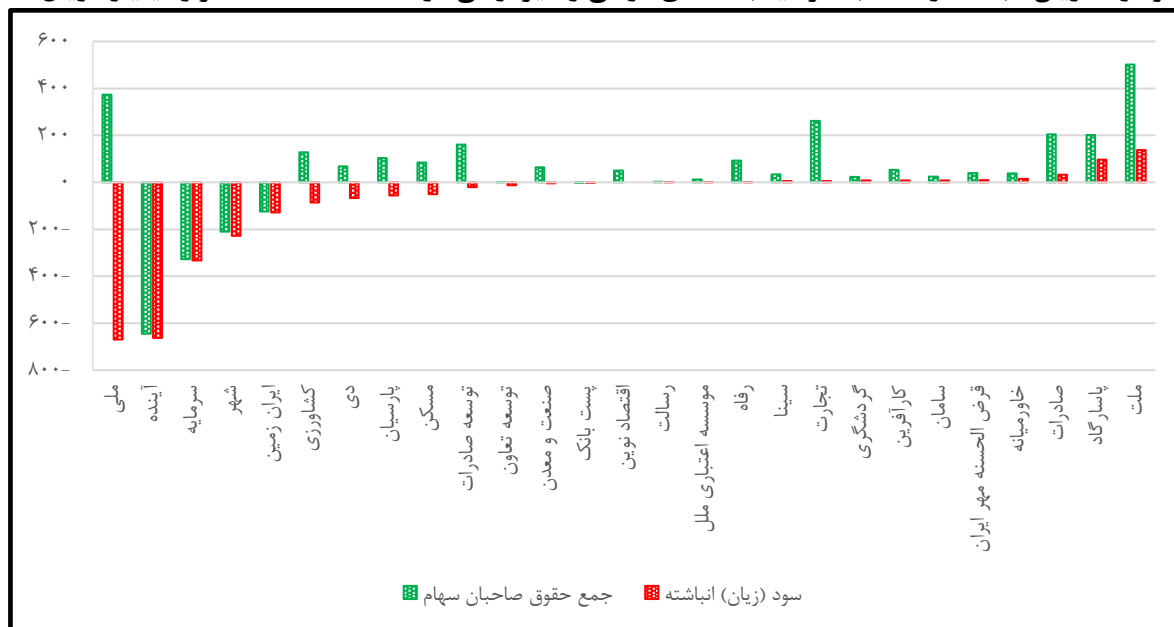
این وضعیت حساب سرمایه در حالی اتفاق می‌افتد که بانک مرکزی به موجب دستورالعمل‌های ابلاغی در اسفند ۱۳۹۸، حداقل نسبت کفایت سرمایه را ۸ درصد و نسبت سرمایه لایه یک به دارایی‌های موزون به ریسک را ۴.۵ درصد عنوان کرده و بانک‌هایی که سرمایه لایه یک به دارایی‌های موزون به ریسک کمتری دارند را ملزم کرده است تا طی یک برنامه زمانی تا سال ۱۴۰۱، سرمایه لایه یک خود را به ۴.۵ درصد دارایی‌های موزون به ریسک برسانند. طبق آن برنامه، بانک‌های دولتی و خصوصی (بانک‌های خصوصی شده از زمان‌بندی مستثنی شده بودند) در سال ۱۳۹۹ باید معادل ۳.۵ درصد دارایی‌های موزون به ریسک خود، سرمایه لایه یک داشته باشند. از آنجاکه بانک‌ها می‌توانند نهایتاً به اندازه سرمایه لایه یک، سرمایه لایه دو داشته باشند و معمولاً سرمایه لایه دو، سهل‌الوصول‌تر از سرمایه لایه یک است، در سال ۱۳۹۹ نسبت کفایت سرمایه ۷ درصد، مورد انتظار بوده است.^۱

اگرچه براساس دستورالعمل بانک مرکزی تا پایان سال ۱۴۰۱ هیچ مجازاتی برای تخلف از دستورالعمل کفایت سرمایه در نظر گرفته نشده و زمان‌بندی موضوع ماده (۸) دستورالعمل مذکور بدون ضمانت اجرا رها شده است، اما منفی بودن حساب سرمایه براساس قانون تجارت قابل‌پذیرش نیست و شاهد دیگری بر ضعف جدی نظارت بر بانک‌ها

۱. دستورالعمل نسبت کفایت سرمایه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری ابلاغی بانک مرکزی.

طی سالیان گذشته و ضرورت اصلاحات اساسی در ساختار بانک مرکزی به‌منظور تقویت اقتدار مقام ناظر است. نمودار زیر، حساب سرمایه و زیان انباشته برخی از بانک‌های بورسی را نمایش می‌دهد که صورت‌های مالی خود را افشا کرده‌اند.

نمودار ۸. زیان انباشته و حساب سرمایه بانک‌های دولتی و غیردولتی در اسفند ماه ۱۳۹۹ (هزار میلیارد ریال)

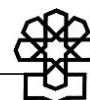

مأخذ: صورت‌های مالی سامانه کدال.

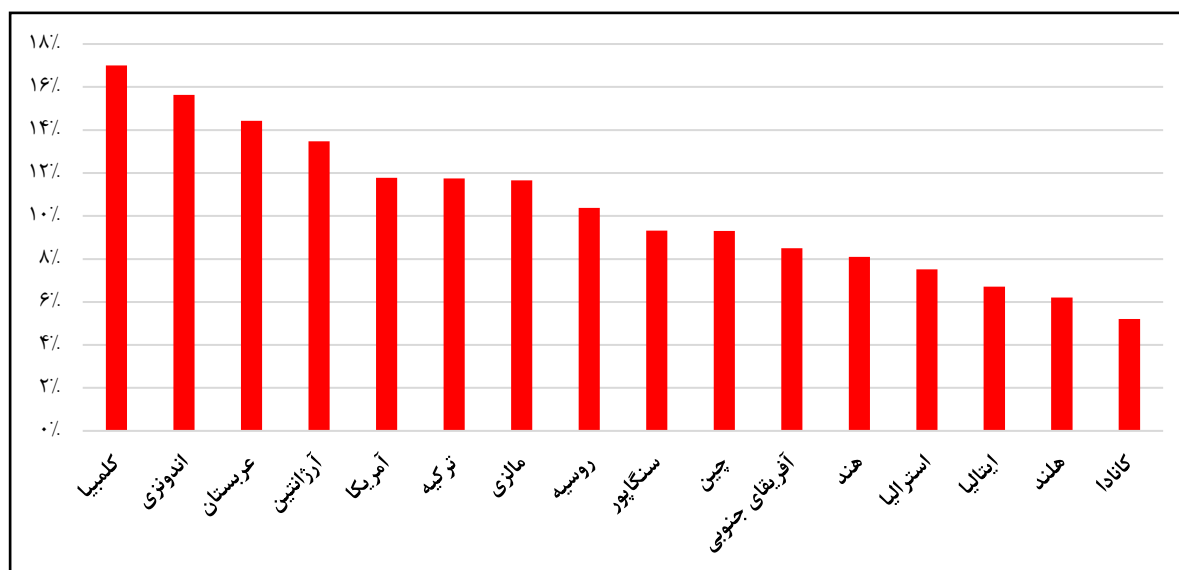
بنابراین براساس صورت‌های مالی افشا شده، بانک‌های آینده، سرمایه، شهر و ایران زمین دارای حساب سرمایه (ارزش ویژه) منفی هستند و ارزش دارایی‌هایشان کمتر از بدهی‌های آنهاست. وجود بانک‌هایی با حساب سرمایه شدیداً منفی پیامدهای زیان‌باری برای کشور دارد که به برخی از آنها به‌عنوان نمونه اشاره می‌شود:

۱. کاهش توان تسهیلات‌دهی بانک‌ها و به‌تبع آن سرمایه‌گذاری اقتصاد،
 ۲. ورود بانک‌های غیردولتی به فعالیت‌های پرمخاطره (به‌دلیل اینکه سرمایه‌ای برای از دست دادن باقی نمانده است).
- مشاهده وضعیت حساب سرمایه بانک‌ها نشان می‌دهد نظام بانکی نیازمند درمان است و سیاست بانک مرکزی مبنی بر مدارا با بانک‌های ناسالم و حتی انجام یک‌سری اقدام‌های حداقلی، کافی نیست و ناترازی و هزینه درمان را افزایش می‌دهد. براساس آمارهای بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹، بانک‌های غیردولتی به‌طور میانگین ماهانه ۱۳۷۷ میلیارد تومان زیان انباشته ایجاد کرده‌اند. ارقام فوق نشان می‌دهد هریک روز تأخیر در انجام اصلاحات اساسی در نظام بانکی و خاموش کردن موتور زیان بانک‌های غیردولتی، چه میزان هزینه به کشور تحمیل می‌کند.

از آنجا که حساب سرمایه منفی شده است دیگر تحلیل‌ها و شاخص‌های رایج نظیر محاسبه نسبت سرمایه به دارایی یا ضریب اهرمی فاقد موضوعیت می‌شود؛ اما شاید مقایسه وضعیت نسبت سرمایه به دارایی بانک‌ها با برخی از کشورهای منتخب، مفید باشد. تفاوت معنادار و فاحش این نسبت با برخی کشورهای منطقه و در حال توسعه جای تأمل و اقدام مقتضی دارد.

نمودار ۹. نسبت سرمایه به دارایی در کشورهای منتخب در سال ۲۰۱۹

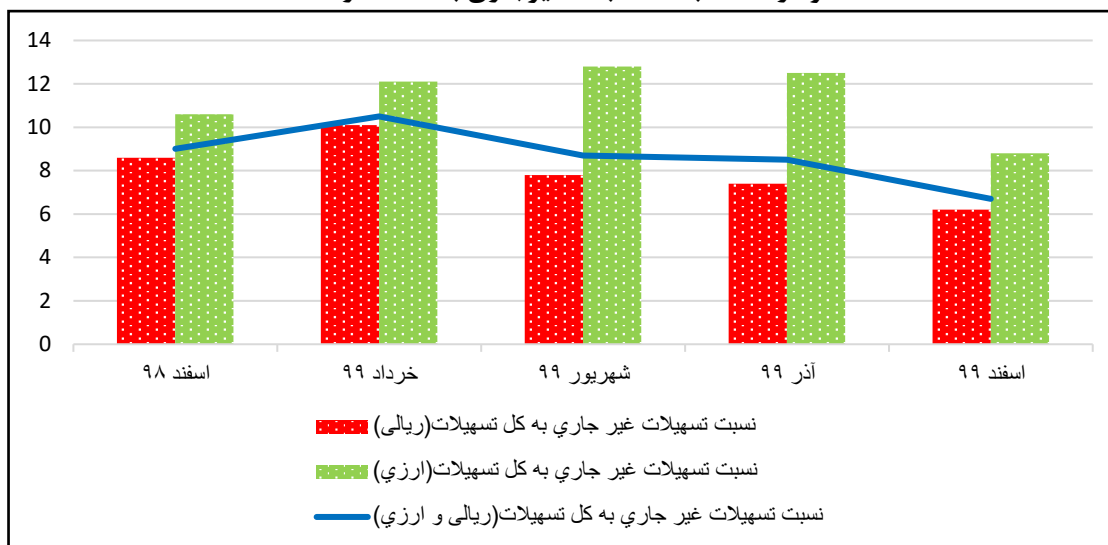
مأخذ: بانک جهانی.

۴-۳. ریسک اعتباری و کیفیت دارایی‌ها

تسهیلات اعطایی یا به عبارتی بدهی دریافت‌کنندگان تسهیلات، مهم‌ترین دارایی بانک‌ها قلمداد می‌شود بنابراین بررسی این سرفصل، مهم‌ترین شاخص در ارزیابی کیفیت دارایی‌های بانک‌ها به‌شمار می‌رود. مدیریت ریسک اعتباری به معنای کنترل مخاطره (ریسک) نکول از سوی دریافت‌کنندگان تسهیلات است که با شاخص نسبت مطالبات غیرجاری^۱ گزارش می‌شود. متأسفانه بانک مرکزی گزارش تفصیلی از وضعیت کیفیت دارایی‌های بانک‌ها منتشر نمی‌کند و تنها داده‌ای که به صورت عمومی در خصوص وضعیت نسبت مطالبات غیرجاری (NPL) بانک‌ها منتشر می‌شود، سرفصل منتشر شده در نماگرهای اقتصادی است. سرفصل مذکور نشان می‌دهد مانده مطالبات غیرجاری شبکه بانکی در اسفند ۱۳۹۹، به ۲۴۰.۷۵ هزار میلیارد تومان رسیده است که شاهد رشد ۳۴.۷ درصدی این رقم در نسبت با سال ۱۳۹۸ هستیم. البته باید توجه داشت که تنها ۱۰.۱ درصد از میزان مانده مطالبات غیرجاری شبکه بانکی در پایان سال ۱۳۹۹، مربوط به سال ۱۳۹۹ است. نسبت مطالبات غیرجاری به کل تسهیلات (ریالی و ارزی) در بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی از تیر ۱۳۹۹ روند کاهشی خود را شروع کرده و از ۱۰.۵ درصد در خرداد ۱۳۹۹، به ۶.۷ درصد در اسفند ۱۳۹۹ رسیده است. آمارها نشان می‌دهد که در اسفند ۱۳۹۹ نسبت تسهیلات غیرجاری به کل تسهیلات ارزی و ریالی به ترتیب ۸.۸ و ۶.۲ درصد است.

۱. نسبت میزان مطالباتی که حداقل دو ماه از سررسید یا قطع بازپرداخت اقساط آن گذشته است به کل مطالبات.

نمودار ۱۰. نسبت مطالبات غیر جاری بانک‌ها (درصد)

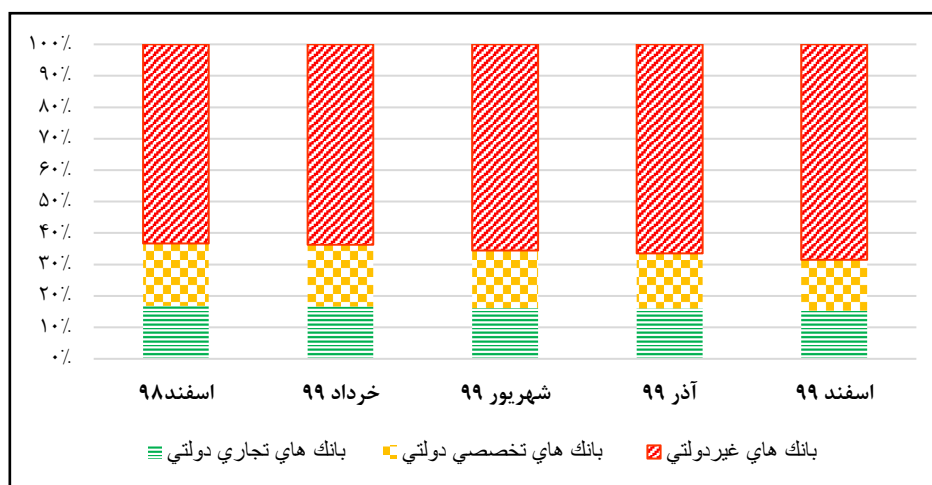

مأخذ: نماگرهای اقتصادی سه‌ماهه چهارم ۱۳۹۹، بانک مرکزی.

نسبت مطالبات غیر جاری در بانک‌های غیردولتی بیشتر از بانک‌های دولتی تخصصی و تجاری است و نسبت مطالبات غیر جاری در بانک‌های غیردولتی و تخصصی دولتی طی سال ۱۳۹۹ یک روند نزولی را تجربه کرده است البته به جهت ارزیابی و مقایسه واقع‌بینانه‌تر لازم است اولاً حجم تسهیلات اعطایی توسط هر گروه از بانک‌ها نسبت به کل تسهیلات و ثانیاً میزان رشد یک‌ساله تسهیلات اعطایی هر گروه را نیز در نظر گرفت.

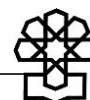
نمودار ۱۱ بیانگر حجم مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها به تفکیک طبقه‌بندی آنها را نشان می‌دهد. با توجه به این نمودار، مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های غیردولتی، بیش از ۶۰ درصد کل تسهیلات شبکه بانکی است و این رقم در اسفند ۱۳۹۹ به ۶۸.۷ درصد رسیده است که در مقایسه با سال‌های گذشته روندی افزایشی را طی کرده است.

نمودار ۱۱. نسبت مانده تسهیلات اعطایی به تفکیک بانک‌ها

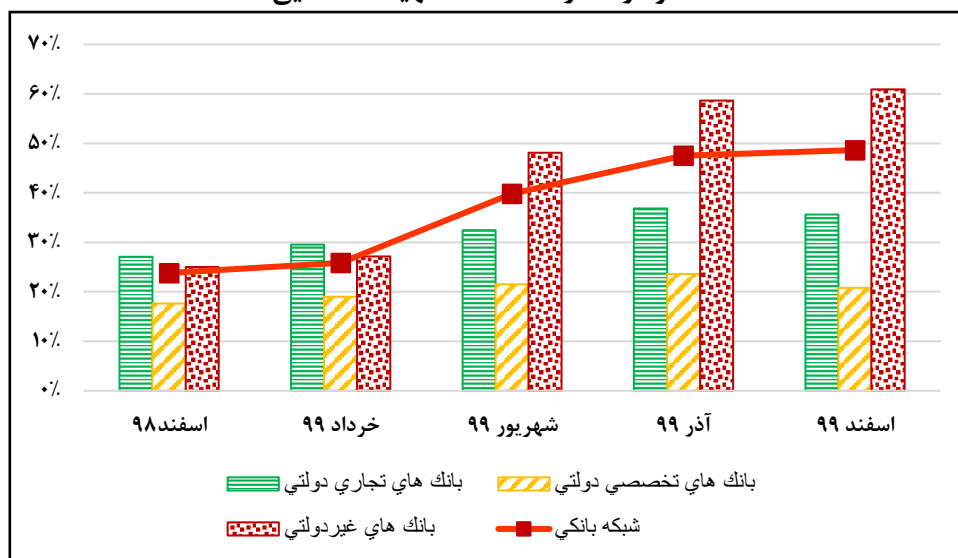

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

همچنین نمودار ۱۲ درصد رشد یک‌ساله مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها را نشان می‌دهد.

نمودار ۱۲. رشد مانده تسهیلات اعطایی

مأخذ: همان.

همان‌طور که در نمودار ۱۲ مشهود است، نرخ رشد مانده تسهیلات اعطایی بانک‌های غیردولتی روندی صعودی به خود گرفته و در اسفند ۱۳۹۹ به ۶۰ درصد رسیده است که در سال‌های گذشته امری بی‌سابقه است. ذکر یک نکته در اینجا ضروری است و آن اینکه عموم بانک‌ها به دلیل اینکه باید متناسب با مطالبات غیرجاری، به ذخیره‌گیری اقدام کرده و هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول شناسایی کنند، انگیزه زیادی برای عدم افشای مطالبات غیرجاری دارند. روش‌های گوناگونی بدین منظور به کار گرفته می‌شود، از جمله تسویه مطالبات غیرجاری با اعطای تسهیلات جدید، امهال یا بیش‌ارزش‌گذاری دارایی‌ها و ... با توجه به همه‌گیر شدن این روش‌ها در شبکه بانکی که مهم‌ترین دلیل آن ضعف جدی نظارت بانک مرکزی و اشکال‌های اساسی در نظام حسابرسی بانک‌هاست، میزان واقعی مطالبات غیرجاری بسیار بیشتر از ارقامی است که در جدول ذیل مستخرج از خوداظهاری بانک‌ها توسط بانک مرکزی، گزارش شده است:

جدول ۸. مانده مطالبات غیرجاری شبکه بانکی^۱ (هزار میلیارد ریال)

نرخ رشد نسبت به ماه مشابه سال قبل (%)					مانده				هزار میلیارد ریال
					اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	خرداد ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸
اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	خرداد ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸	اسفند ۱۳۹۹	آذر ۱۳۹۹	شهریور ۱۳۹۹	خرداد ۱۳۹۹	اسفند ۱۳۹۸
۷۰.۰	۶۷.۷	۴۴.۹	۲۸.۳	۲۵.۰	۴۰۶.۴	۳۶۱.۸	۳۱۱.۶	۲۷۲.۱	۲۳۹
۳.۸	۱۲.۹	۱۰.۵	۱۹.۱	۱۵.۰	۳۴۵.۸	۳۷۱.۸	۳۶۳.۴	۳۹۴.۲	۳۳۳
۳۶.۴	۳۲.۷	۲۴.۶	۳۴.۵	۱۹.۰	۱۶۵۵.۳	۱۵۴۷	۱۳۹۵.۴	۱۴۷۱.۶	۱۲۱۴
۳۴.۷	۳۳.۳	۲۴.۴	۳۰.۵	۱۹.۰	۲۴۰۷.۵	۲۲۸۰.۶	۲۰۷۰.۴	۲۱۳۷.۹	۱۷۸۷

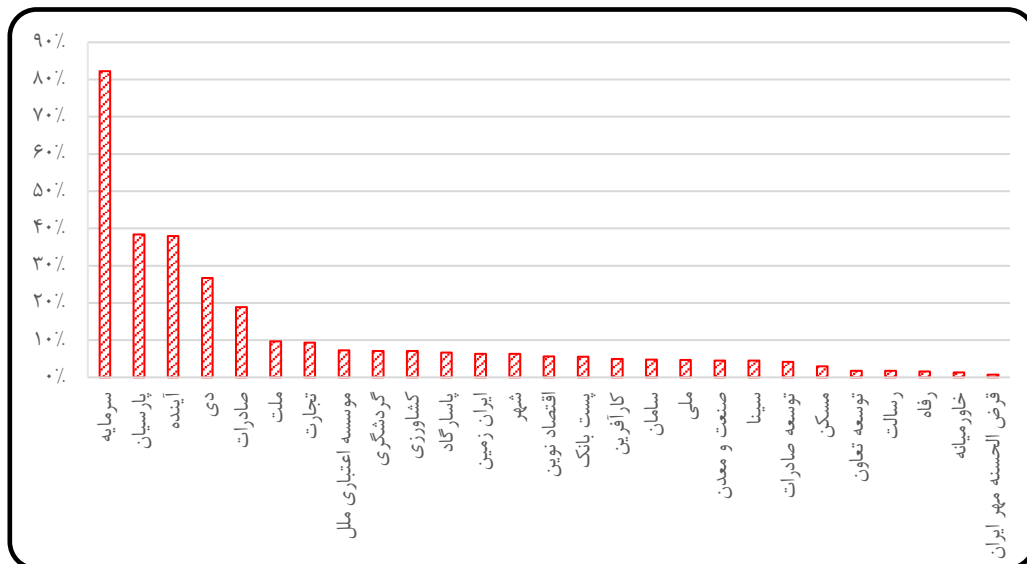
مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

۱. البته سرفصل سایر در گزیده آمارها شامل خرید دین، اموال معاملات و مطالبات غیرجاری است اما با بررسی‌های انجام شده، خرید دین و اموال معاملات سهم ناچیزی از کل سرفصل سایر دارند و روند را نیز متأثر نمی‌کنند.

رشد ۱۲ ماهه مانده مطالبات غیرجاری در سال ۱۳۹۹ معادل ۳۴.۷ درصد بوده است که نسبت به دوره مشابه در سال ۱۳۹۸ شاهد افزایش ۱۵.۷ واحد درصدی نرخ رشد آن هستیم. ذکر این نکته بسیار حائز اهمیت است که میزان افزایش مانده مطالبات غیرجاری در بانک‌های غیردولتی در سال گذشته ۴۴ هزار میلیارد تومان بوده است و نرخ رشد آن نسبت به اسفند ۱۳۹۸ حدوداً ۳۶.۴ درصد بوده است؛ به عبارت دیگر ۷۱ درصد از کل مطالبات غیرجاری که در سال ۱۳۹۹ در شبکه بانکی ایجاد شده است (۶۲ هزار میلیارد تومان) را بانک‌های غیردولتی ایجاد کرده است.

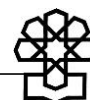
اگرچه بانک مرکزی اطلاعات و جزئیات بیشتری درباره ریسک اعتباری بانک‌ها منتشر نمی‌کند اما از سامانه کدال و صورت‌های مالی بانک‌ها در اسفند ماه ۱۳۹۹، می‌توان وضعیت متغیر مذکور را با جزئیات بیشتری درخصوص بانک‌هایی که اطلاعات مالی‌شان در سامانه کدال وجود دارد، بررسی کرد. نمودار زیر نسبت مطالبات غیرجاری را برای بانک‌ها مختلف دولتی و خصوصی نشان می‌دهد. بانک‌های سرمایه، آینده، پارسین، دی و صادرات بالاترین نسبت مطالبات غیرجاری را در میان بانک‌های بررسی شده دارند.

نمودار ۱۳. نسبت مطالبات غیرجاری بانک‌ها در اسفند سال ۱۳۹۹

مأخذ: صورت‌های مالی در سامانه کدال

ریسک اعتباری سرفصل‌های مختلف مطالبات غیرجاری یکسان نیست. مطالبات سررسید گذشته (حداقل دو ماه تأخیر)، معوق (۶-۲ ماه تأخیر) و مشکوک‌الوصول (۱۸-۶ ماه تأخیر) سه طبقه مطالبات غیرجاری هستند که طبعاً با افزایش ماه‌های تأخیر بازپرداخت اقساط ریسک اعتباری بالاتری دارند. تفکیک سهم مانده سرفصل‌های مختلف از مانده مطالبات غیرجاری در نمودار زیر نشان داده شده است. سبد مطالبات غیرجاری بانک‌های سرمایه، سامان و مؤسسه اعتباری ملل پرریسک‌تر از سایر بانک‌هاست.

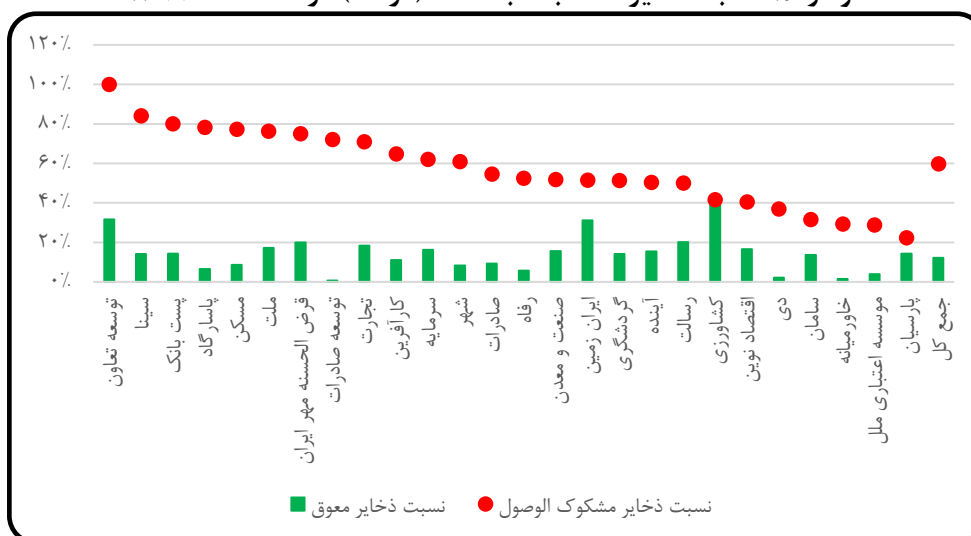
نمودار ۱۴. سهم سرفصل‌های مختلف مطالبات غیرجاری در اسفند ماه سال ۱۳۹۹

مأخذ: همان.

بانک‌ها به‌منظور پوشش ریسک اعتباری علاوه‌بر اینکه باید از کفایت سرمایه برخوردار باشند، لازم است متناسب با آن، اقدام به ذخیره‌گیری کنند. ذخیره مطالبات مشکوک‌الوصول به‌معنای هزینه‌ای است که بانک به‌منظور پوشش زیان احتمالی ناشی از سوخت شدن تسهیلات، کنار می‌گذارد تا زیان مذکور را در طول زمان، هموارسازی و توزیع کند. جدول زیر نسبت مانده ذخایر دو طبقه از مطالبات غیرجاری بانک‌ها (معوق و مشکوک‌الوصول) را نشان می‌دهد. طبیعی است که بالاتر بودن این نسبت‌ها نکته‌ای مثبت ارزیابی می‌شود و به این معناست که در صورت سوخت شدن مطالبات مربوطه، بانک متحمل زیان جدید کمتری می‌شود.

نمودار ۱۵. نسبت ذخیره مطالبات به مانده (درصد) در اسفند ماه ۱۳۹۹

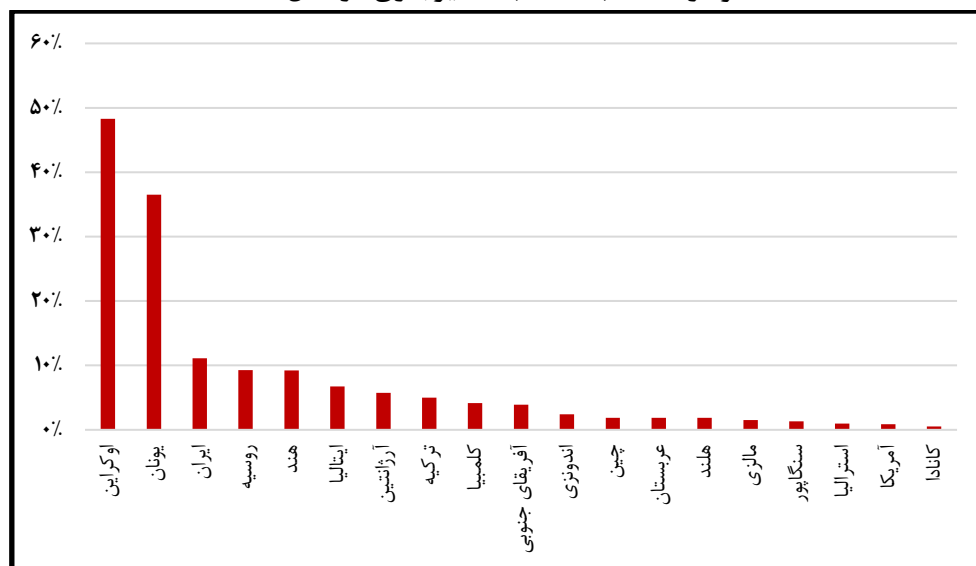

مأخذ: همان.

نمودار فوق عملکرد بانک‌ها در خصوص نسبت ذخایر به مانده تسهیلات پایان دوره مشکوک‌الوصول و معوق را نشان می‌دهد. مطالبات مشکوک‌الوصول، پرریسک‌ترین دارایی بانک‌ها بوده و احتمال بازگرداندن آنها بسیار کم است بنابراین بانک‌ها باید این شکاف را در ترازنامه خود به‌دلیل ذخیره‌گیری پوشش داده و جبران کنند. اما باین‌حال شاهدیم بانک‌های پارسیان، مؤسسه اعتباری ملل، خاورمیانه، سامان، دی، اقتصاد نوین و کشاورزی کمتر از ۵۰ درصد از این مطالبات مشکوک‌الوصول را پوشش داده‌اند.

نکته قابل‌توجه، این است که به‌دلیل اهمیت ذخیره‌گیری در سلامت بانک‌ها، مقام ناظر در کشورها درباره این مقوله، بسیار حساس است و با ابزارهای نظارتی و تشویقی که در اختیار دارد سعی می‌کند بانک‌ها را به‌سوی «راست‌گویی» در افشای طبقات مطالبات و همچنین ذخیره‌گیری متناسب با احتمال نکول ترغیب و در صورت لزوم مجبور کند. بانک مرکزی ایران نیز در برخی از موارد از ابزارهای در اختیار خود نظیر صدور مجوز برگزاری مجمع یا تعریف بخشی از ذخایر عمومی مطالبات مشکوک‌الوصول به‌عنوان سرمایه لایه دو نظارتی و ...، در این راستا استفاده کرده است. باین‌حال، عدم پذیرش تمامی هزینه اختصاصی مطالبات مشکوک‌الوصول به‌عنوان هزینه قابل‌قبول مالیاتی ازسوی سازمان امور مالیاتی، در عمل بانک‌های منضبطی را تنبیه می‌کند که ذخیره‌گیری را مطابق دستورالعمل بانک مرکزی انجام می‌دهند. چراکه بانک‌های منضبط علاوه‌بر اینکه باید هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول شناسایی کنند، مالیات نیز خواهند پرداخت درحالی‌که بانک‌های غیرمنضبط تنها مالیات می‌پردازند و سود کمتری از دست می‌دهند؛ شایسته است با اصلاح قانون مالیات‌های مستقیم یا آیین‌نامه مربوطه این مانع برطرف شود.^۱

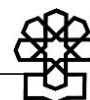
نمودار ۱۶. نسبت مطالبات غیرجاری در سال ۲۰۱۹

مأخذ: بانک جهانی و بانک مرکزی ایران.

همان‌گونه که در نمودار فوق مشاهده می‌شود نسبت مطالبات غیرجاری در ایران ۱۱ درصد است به‌نحوی که در این نسبت

۱. بحث تفصیلی درباره گزارش «بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور ۵۱. مالیات‌ستانی از ذخایر مطالبات مشکوک‌الوصول بانک‌ها» به شماره مسلسل ۱۶۸۵۲ تبیین شده است.

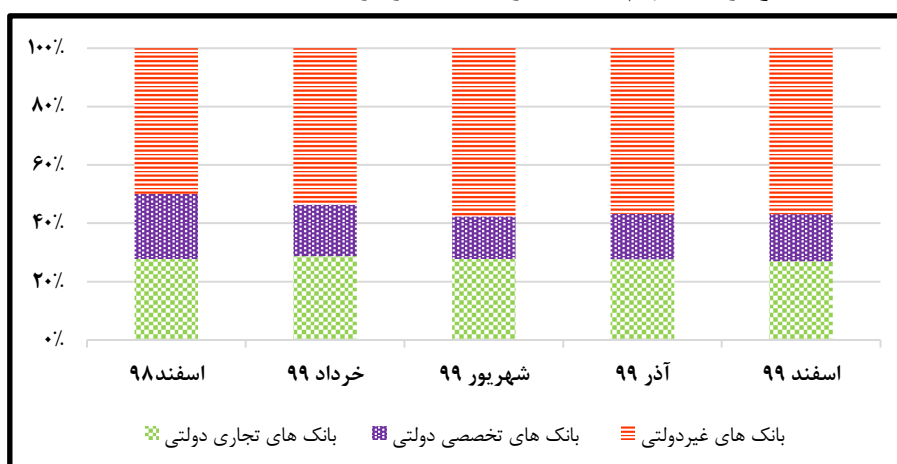
ایران بالاتر از اکثر کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نشان داده شده، قرار می گیرد. به نظر می رسد عامل بسیار مهم در شتاب گرفتن افزایش مطالبات غیرجاری بانکها در سالهای اخیر، افزایش نرخ بهره واقعی (مابه التفاوت نرخ بهره اسمی و نرخ تورم انتظاری) بوده است. بالاتر بودن نرخ بهره واقعی درحالی که نرخ رشد اسمی اقتصادی بالا نیست، عملاً به معنای عدم امکان بازپرداخت تسهیلات ازسوی فعالان اقتصادی است و به افزایش مطالبات غیرجاری تبدیل خواهد شد. در تبیین مکانیزم این ماجرا تنها به ذکر این نکته بسنده می شود که افزایش نرخ سود واقعی عملاً متقاضیان ریسک گریز را از صف متقاضیان تسهیلات جدا می کند و دریافت کنندگان تسهیلات نیز به منظور بازپرداخت تسهیلات نیازمند انجام فعالیت های پرمخاطره خواهند بود. طبیعی است که انجام فعالیت های پرمخاطره، احتمال ورشکستگی و به تبع آن نکول وامها را نیز افزایش خواهد داد.

۴-۴. مطالبات از دولت

از سال ۱۳۹۹ با تصویب عملیات بازار باز ازسوی بانک مرکزی به عنوان یکی از ابزارهای سیاست پولی، مطالبات بانکها از دولت را می توان به دو گروه مطالبات مبتنی بر اوراق و غیر از آن تقسیم کرد. از آنجاکه اوراق دولتی نقدشوندگی بالایی دارند، جزء دارایی های باکیفیت و کم ریسک شبکه بانکی محسوب می شوند، اما دسته دوم به جهت آنکه نقدشوندگی بسیار پایینی دارد، باید این مطالبات را در طبقه دارایی های منجمد شبکه بانکی دسته بندی کرد. در ادامه گزارش به میزان اوراق دولتی فروخته شده بانک مرکزی خواهیم پرداخت.

در پایان اسفند ۱۳۹۹ برخی از بانک های غیردولتی با ۲۲۶ هزار میلیارد تومان بستانکاری، بزرگ ترین طلبکاران دولت در شبکه بانکی هستند. در رتبه بعد، بیشترین مطالبه از دولت در ترازنامه بانک های تجاری دولتی به ثبت رسیده است. البته باید توجه داشت سهم مطالبات بانکها از دولت به صورت همگن و یک میزان نیست، بدهی دولت به برخی از بانکها بسیار ناچیز است. نرخ رشد مطالبات از دولت در بانک های غیردولتی در سال ۱۳۹۹ در مقایسه با دیگر بانکها تفاوت معناداری داشته و ۵۴ درصد افزایش یافته است درحالی که بدهی دولت به بانک های دولتی تجاری ۳۱.۵ درصد رشد کرده است. گفتنی است بدهی دولت به بانک های تخصصی دولتی در سال ۱۳۹۹ به مقدار ۱.۶- درصد کاهش یافته است. نکته قابل توجه اینکه این کاهش در بدهی دولت به بانک های تخصصی دولتی با افزایش بدهی دولت به بانک های غیردولتی همراه بوده است.

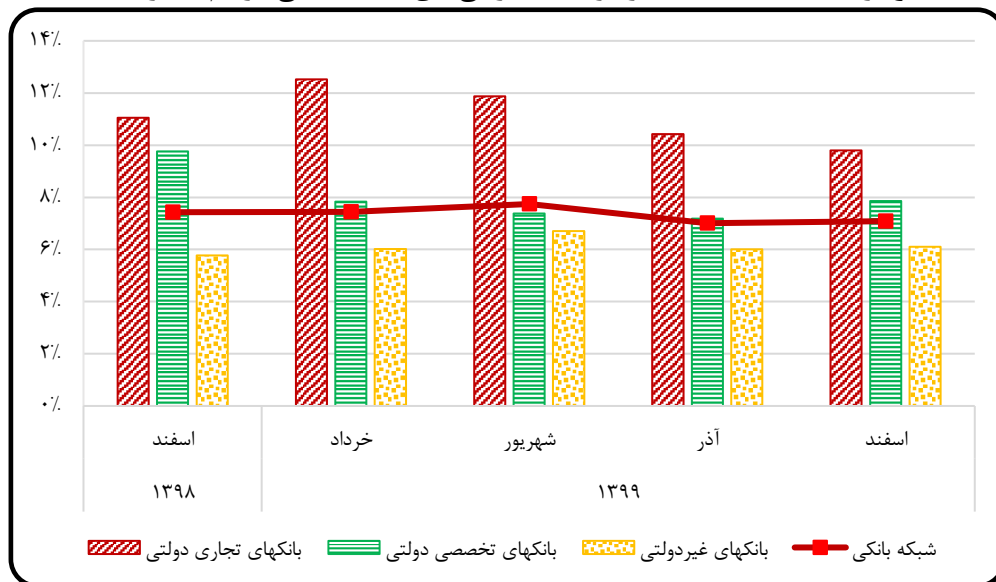
نمودار ۱۷. سهم بانکها در مطالبات از دولت اسفند ۱۳۹۹

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

نمودار زیر نسبت مطالبات از دولت به دارایی‌های شبکه بانکی را نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود این نسبت برای شبکه بانکی در سال ۱۳۹۹ حدود ۷ درصد بوده است. بانک‌های تجاری دولتی با بیش از ۱۰ درصد بیشترین مقدار را در این نسبت به خود اختصاص داده‌اند به‌نحوی که در خرداد ماه سال ۱۳۹۹ به نسبت اسفند ۱۳۹۸ با افزایش قابل توجهی به ۱۲.۵ درصد رسیده و در سال ۱۳۹۹ روندی نزولی داشته و در اسفند ماه ۱۳۹۹ به مقدار ۹.۸ درصد می‌رسد. از سوی دیگر بانک‌های تخصصی دولتی از ۹.۷۶ درصد در اسفند ماه ۱۳۹۸ به ۷.۸۶ درصد در اسفند ماه ۱۳۹۹ رسیده‌اند. بانک‌های غیردولتی نیز در این نسبت تقریباً روند ثابتی را داشته و از ۵.۷۷ درصد در اسفند ماه ۱۳۹۸ به ۶.۱۱ درصد در انتهای سال ۱۳۹۹ رسیده‌اند. بنابراین در انتهای سال ۱۳۹۹ بانک‌های تخصصی دولتی و تجاری دولتی به نسبت اسفند ماه ۱۳۹۸ در نسبت مطالبات از دولت به دارایی‌های خود کاهش داشته‌اند اما بانک‌های غیردولتی با افزایش در این نسبت مواجه بوده‌اند.

نمودار ۱۸. نسبت مطالبات از دولت به دارایی‌های شبکه بانکی (ارقام به درصد)

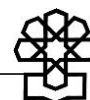

مأخذ: همان.

البته باید توجه داشت که میزان این مطالبات به دلیل اختلاف در خصوص نرخ سود و جریمه آنها همواره محل مناقشه دولت و بانک‌ها بوده و حسابرس بانک‌ها نیز همواره یکی از بندهای شروط صورت‌های مالی را به نرخ سود و جرائم مطالبات دولتی اختصاص داده است. با این توضیحات، سهم مطالبات از دولت معادل ۷ درصد ترازنامه شبکه بانکی بوده که سهم چشمگیری از ترازنامه بسیاری از بانک‌ها نیست. بنابراین نباید اصلاح نظام بانکی را به بازپرداخت بدهی دولت به بانک‌ها فروکاست، اما به هر حال انضباط مالی دولت و ایفای تعهدات وی به بانک‌ها می‌تواند به افزایش نقدشوندگی ۷ درصد از دارایی‌های شبکه بانکی کمک کند. بدین منظور در سال‌های اخیر تلاش‌هایی برای حل این مسئله انجام شده است اما تاکنون به نتیجه مطلوب نرسیده است. دو موضوعی که باید برای حل آن تلاش کرد عبارتند از:

۱. تعیین تکلیف میزان قطعی بدهی دولت به بانک‌ها،

۲. اوراق بهادارسازی تدریجی این بدهی‌ها (بدهی‌های غیراوراقی).

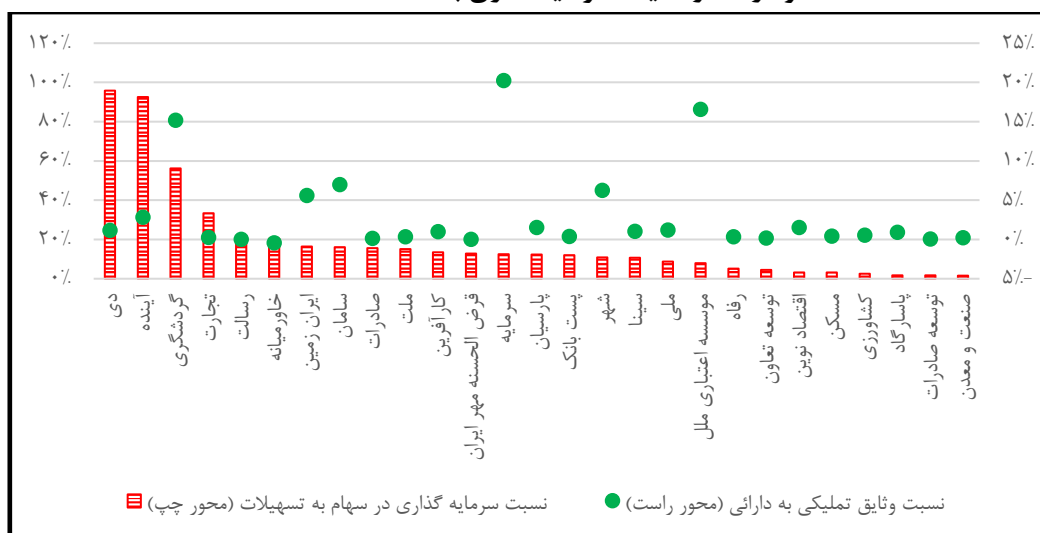

۴-۵. وضعیت سرمایه‌گذاری‌ها

بانک مرکزی سرمایه‌گذاری بانک‌ها در شرکت‌های دارای فعالیت بانکی (لیزینگ، صرافی، اعتبارسنجی و مشابه) را تا ۲۰ درصد سرمایه پایه مجاز کرده است. متأسفانه بانک مرکزی جزئیات بیشتری از کم و کیف سبد سرمایه‌گذاری بانک‌ها منتشر نمی‌کند اما از صورت‌های مالی منتشر شده در سامانه کدال می‌توان درخصوص بانک‌های غیردولتی شواهدی به‌دست آورد.

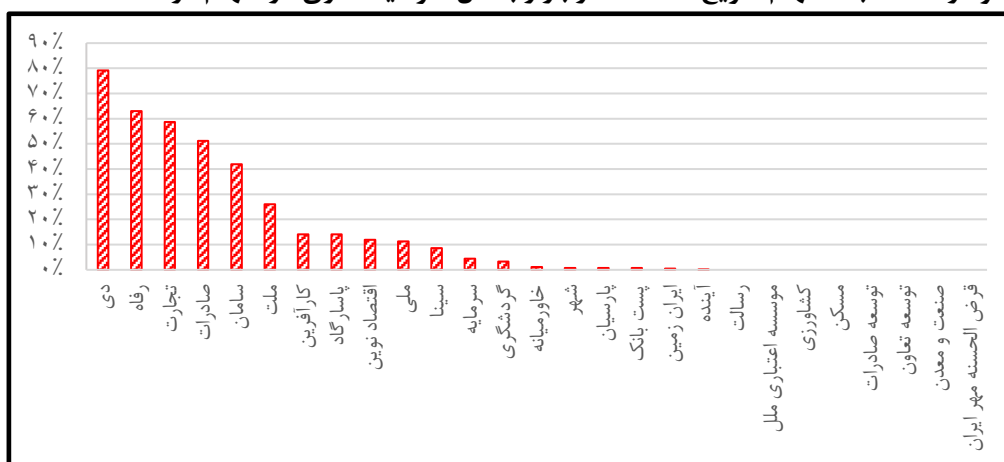
نمودار زیر که مستخرج از صورت‌های مالی بانک‌ها در اسفند ماه ۱۳۹۹ است، نشان می‌دهد که سرمایه‌گذاری در سهام یا مشارکت حقوقی نقش زیادی در مدل کسب‌وکار بانک‌های دی، آینده و گردشگری دارد به‌نحوی که بیش از ۵۰ درصد تسهیلات اعطایی (که کسب‌وکار اصلی بانک‌هاست) در سهام و سایر اوراق بهادار سرمایه‌گذاری کرده‌اند. این مقدار برای سایر بانک‌های مورد بررسی کمتر از ۲۰ درصد است.

نمودار ۱۹. وضعیت سرمایه‌گذاری بانک‌ها (اسفند ۱۳۹۹)

مأخذ: صورت‌های مالی سامانه کدال.

نمودار ۲۰. نسبت سهام سریع‌المعامله^۱ در بازار به کل سرمایه‌گذاری در سهام در اسفند ۱۳۹۹

مأخذ: همان.

۱. سهامی که بدون کاهش ارزش می‌توان آن را در بازار بورس معامله کرد و نقدشوندگی به بهای کاهش ارزش آن به‌دست نمی‌آید.

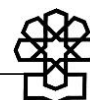
سهام سریع‌المعامله در بازار در مقایسه با سرفصل سایر سهام، از نقدشوندگی بالاتری برخوردارند و مقایسه دو نمودار فوق نشان می‌دهد، بانک آینده و گردشگری که به ترتیب رتبه دوم و سوم بالاترین نسبت سرمایه‌گذاری را دارند، عمدتاً در سهام‌های سریع‌المعامله سرمایه‌گذاری نکرده‌اند. اما بانک دی از بالاترین نسبت سرمایه‌گذاری در سهام‌های سریع‌المعامله برخوردار است.

ارزش وثائق تملیکی در بانک‌های مورد بررسی ۶۳۲ هزار میلیارد ریال گزارش شده است (طبق بررسی اطلاعات ۲۷ بانک دولتی و غیردولتی) وثائق تملیکی در برخی از بانک‌ها بیش از ۵ درصد دارایی‌های آنها را تشکیل می‌دهد، نسبت مذکور در بانک‌های سرمایه، مؤسسه اعتباری ملل و گردشگری بیشتر از ۱۵ درصد دارایی‌های آنهاست. ذکر این نکته نیز ضروری است که ارزش‌گذاری دارایی‌های ثابت از جمله وثایق تملیکی یکی از کانال‌های تشکیل دارایی‌های موهومی بوده است و بانک‌ها با بیش‌ارزش‌گذاری این دارایی‌ها سعی می‌کنند ناترازی خود را پنهان کنند.

۴-۶. وضعیت باز ارزی

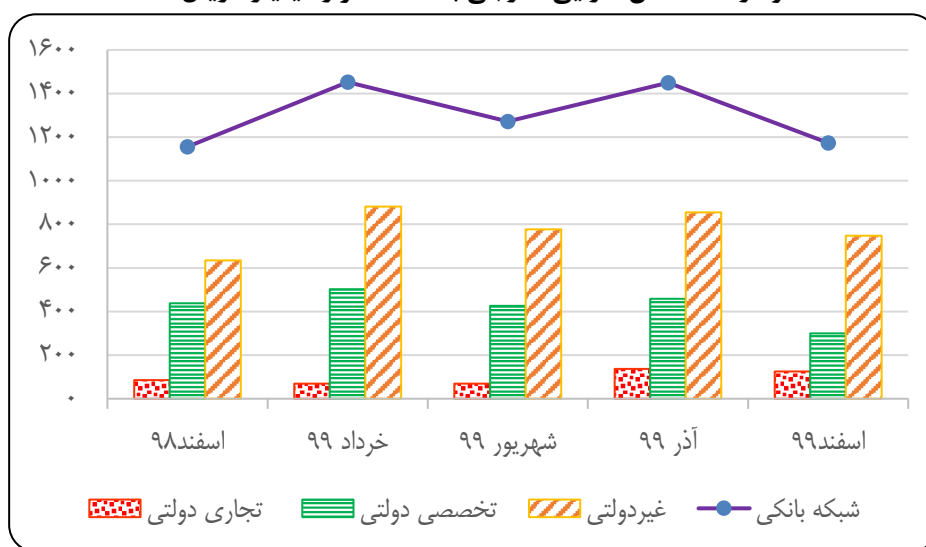
نوسانات ارزی، به دلیل تغییر در ارزش دارایی‌ها و بدهی‌های ارزی اثری حائز اهمیت بر وضعیت بانک‌ها دارد. از سویی مثبت بودن خالص دارایی‌های خارجی بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی به میزان ۱۱۷۳.۸ هزار میلیارد ریال در اسفند ماه سال ۱۳۹۹، به این معناست که با افزایش نرخ ارز مرجع از ۹۰۰۰۰ ریال به ۱۱۰۰۰۰ ریال که بانک مرکزی ابلاغ کرد، حقوق صاحبان سهام شبکه بانکی در کوتاه‌مدت افزایش می‌یابد، اما به دلیل تأثیرات غیرمستقیم نوسانات نرخ ارز نظیر افزایش مطالبات غیرجاری ارزی و حتی ریالی، این تغییر در بلندمدت می‌تواند زیان شبکه بانکی را افزایش دهد. توضیح بیشتر اینکه گاهی ادعا می‌شود افزایش شدید نرخ ارز موجب بهبود ترازنامه بانک‌های با خالص دارایی‌های خارجی مثبت بوده و بانک‌ها خود از این افزایش بهره‌مند و در آن ذی‌نفع هستند. خالص دارایی - بدهی ارزی مثبت نیز به عنوان شاهی بر این ادعا مطرح می‌شود، اما واقعیت این است که مکانیزم‌های تأثیر نوسانات ارزی بر ترازنامه بانک‌ها را نمی‌توان تنها به خالص دارایی - بدهی ارزی خلاصه کرد. برای نمونه به چند تأثیر منفی افزایش نرخ ارز بر سودآوری شبکه بانکی و ترازنامه بانک‌ها اشاره می‌شود:

افزایش نرخ ارز و قیمت کالاهای واسطه‌ای وارداتی، موجب می‌شود بسیاری از پروژه‌هایی که بدان‌ها تسهیلات ایجاد ارزی اختصاص یافته از صرفه اقتصادی افتاده و باعث عدم وصول مطالبات ارزی بانک شود. درحقیقت به این علت که تسهیلات دریافتی شرکت‌ها (خصوصاً تسهیلات صندوق توسعه ملی که با عاملیت بانک‌ها پرداخت می‌شود) به ارز است و تسویه مطالبات نیز با ارز صورت می‌گیرد، هزینه مالی ریالی بنگاه چند برابر می‌شود و در صورتی که کشش قیمتی محصول یا مداخلات قیمتی، اجازه افزایش قیمت محصول را به اندازه کافی ندهد، بنگاه با زیان انباشته مواجه شده و عملاً بنگاه ورشکسته می‌شود. این امر باعث می‌شود تسهیلات ارزی بازپرداخت نشود و هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول بانک افزایش یابد. به صورت کلی نیز، نوسانات و بی‌ثباتی عدم بازپرداخت مطالبات بانک را برای مشتریان بانک جذاب‌تر می‌کند چراکه می‌توان با عدم بازپرداخت تسهیلات، از فرصت‌های سرمایه‌گذاری در بازارهای غیرمولد بهره‌مند شد. برای نمونه دیگر، بانک‌ها با گشایش اعتبارات اسنادی و ضمانت‌نامه‌ها، خود را متعهد به تسویه ارزی با دارندگان اعتبارات اسنادی ساخته‌اند درحالی‌که مبلغ پیش‌پرداخت با نرخ‌هایی پایین‌تر از نرخ امروز ارز دریافت شده و افزایش نرخ ارز در شرایط جدید، تعهدات آنها را افزایش و انگیزه ایفای تعهدات متقاضی LC را کاهش خواهد داد.

بنابراین تحلیل تأثیر نرخ ارز بر وضعیت بانک‌ها نیازمند بررسی همه‌جانبه مکانیزم‌های مستقیم و غیرمستقیم تأثیر آن بر ترازنامه بانک‌هاست و تنها با یک متغیر نباید قضاوت کرد. نمودار زیر وضعیت خالص دارایی‌های خارجی طبقات مختلف بانک‌ها را نشان می‌دهد که روندی بی‌ثبات و نوسانی را طی کرده‌اند. همان‌گونه که در نمودار زیر مشاهده می‌شود بانک‌های تجاری دولتی و بانک‌های غیردولتی در اسفند ماه ۱۳۹۹ به نسبت اسفند ماه ۱۳۹۸، در خالص دارایی‌های خارجی خود افزایشی را تجربه کرده‌اند. این در حالی است که بانک‌های تخصصی دولتی در این مدت با کاهش خالص دارایی‌های خارجی مواجه شده‌اند.

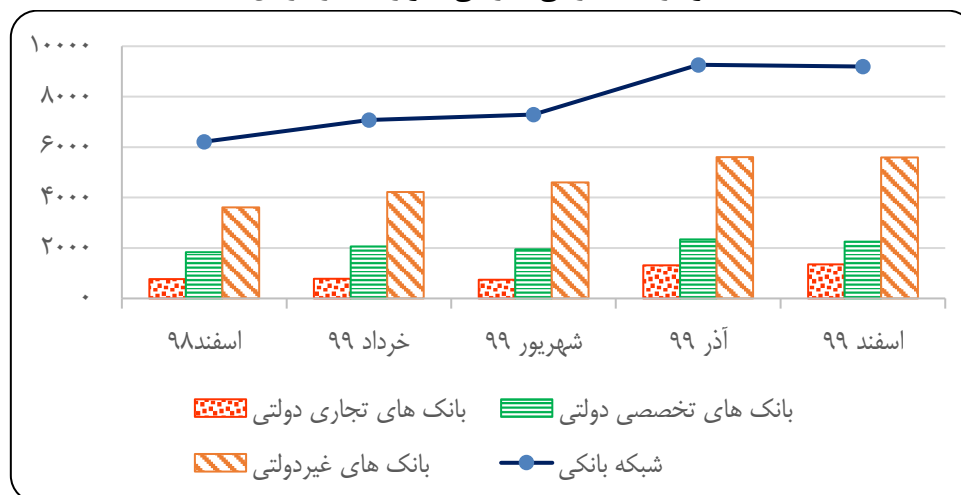
نمودار ۲۱. خالص دارایی خارجی بانک‌ها (هزار میلیارد ریال)

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

نمودار زیر، روند تغییرات فصلی دارایی‌های خارجی بانک‌ها را در سال ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که ملاحظه می‌شود بیشترین افزایش در دارایی‌های خارجی به گروه بانک‌های غیردولتی مربوط بوده است. مجموع بانک‌های دولتی و غیردولتی نیز روندی صعودی در دارایی‌های خارجی خود داشته‌اند.

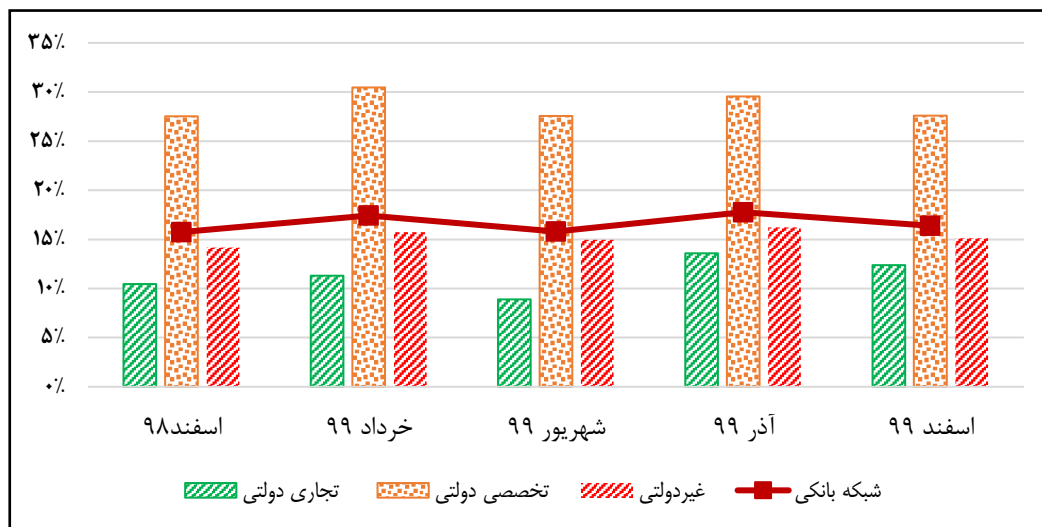
نمودار ۲۲. دارایی خارجی (هزار میلیارد ریال)

مأخذ: همان.

همچنین در ادامه نسبت دارایی‌های خارجی به دارایی طبقات مختلف بانک‌ها را مشاهده می‌کنیم. این نمودار بیان می‌کند بانک‌های تخصصی دولتی بیش از ۲۵ درصد یعنی نزدیک ثلث دارایی‌هایشان را دارایی خارجی تشکیل می‌دهد. در این صورت تغییر نرخ ارز بیشترین تأثیر را بر دارایی بانک‌های تخصصی دولتی می‌گذارد. این نسبت برای بانک‌های تجاری دولتی و بانک‌های غیردولتی در اسفند ماه ۱۳۹۹ به نسبت اسفند ماه ۱۳۹۸ افزایش یافته و همین امر موجب افزایش نسبت دارایی‌های خارجی به کل دارایی‌های بانک‌ها در این مدت شده است.

نمودار ۲۳. نسبت دارایی خارجی بانک‌ها به کل دارایی (هزار میلیارد ریال)

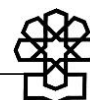

مأخذ: همان.

۴-۷. سودآوری

بازدهی عملیات بانکی و وجود جریان درآمدی بانک‌ها از منظر احتیاطی و سلامت نظام بانکی نیز حائز اهمیت است زیرا زیان‌دهی بانک‌ها ازسویی به از بین رفتن سرمایه بانک‌ها منجر خواهد شد و پیامدهای منفی بر رفتار بانک‌ها دارد و ازسوی دیگر خود نشانه‌ای از عدم کیفیت دارایی‌های آنهاست. متأسفانه هیچ داده‌ای یا گزارشی درباره سودآوری بانک‌ها و مدل کسب و کار آنها را بانک مرکزی منتشر نکرده و تنها منبعی که می‌توان مورد استفاده قرار داد، صورت‌های مالی بانک‌های دولتی و غیردولتی است که در سامانه کدال منتشر شده است.

پیش از تحلیل وضعیت سود و زیان بانک‌ها براساس داده‌های صورت‌های مالی انتشار یافته در سامانه کدال، لازم است به دو نکته توجه شود: نکته اول این است که حجم دارایی بانک‌هایی که صورت مالی آنها بر سامانه کدال انتشار یافته، در اسفند ماه ۱۳۹۹ بالغ بر ۸۳.۲ درصد دارایی‌های کل شبکه بانکی است. به عبارت واضح‌تر می‌توان داده‌های مورد استفاده را صرفاً یک نمونه‌گیری از کل شبکه بانکی تلقی کرد. نکته دوم اینکه تحلیلی که مبتنی بر داده‌های فوق انجام خواهد شد وضعیت شبکه بانکی را بهتر از آنچه واقعاً هست نشان خواهد داد و به عبارت دقیق‌تر نمونه‌گیری انجام شده حاوی اریب است، دلیل آن هم عدم افشای اطلاعات برخی از بانک‌های خصوصی ناسالم در سامانه کدال است. جدول زیر کانال‌های ایجاد درآمد بانک‌ها در اسفند ماه سال ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد. ملاحظه می‌شود خط تسهیلات

اعطایی و سپرده‌گذاری و اوراق بدهی بیشترین درآمد را برای بانک‌ها ایجاد کرده و کانال اصلی درآمدی بانک محسوب می‌شود. ازسوی دیگر سود پرداختی به سپرده‌گذاران نیز در خطوط کسب‌وکار هزینه بسیاری را به فعالیت بانک‌ها تحمیل کرده است. نکته قابل توجه در میان خطوط درآمدی بانک‌ها، رشد درآمد کارمزدها در اسفند ماه ۱۳۹۹ به نسبت اسفند ماه ۱۳۹۸ است که به ۴۵ درصد رسیده هرچند مبلغ درآمد کسب شده از این طریق برای بانک‌ها در مقایسه با درآمد تسهیلات اعطایی و سپرده‌گذاری و اوراق بدهی ناچیز است.

جدول ۹. ترکیب درآمدهای بانک‌های دولتی و غیردولتی در اسفند ۱۳۹۹ (هزار میلیارد ریال)

خط کسب‌وکار	جزئیات	۱۳۹۹/۱۲/۲۹	۱۳۹۸/۱۲/۲۹	نرخ رشد یک‌ساله منتهی به اسفند ۱۳۹۹
تأمین مالی و سرمایه‌گذاری	درآمد تسهیلات اعطایی و سپرده‌گذاری و اوراق بدهی	۳۱۹۳	۲۳۳۵	٪۳۶.۷۳
	سود پرداختی به سپرده‌گذاران	-۲۷۸۷	-۲۲۹۴	٪۲۱.۵۳
	خالص سود تأمین مالی و سرمایه‌گذاری	۴۰۵	۴۱	٪۸۷۶.۷۲
درآمد کارمزد		۲۳۸	۱۶۴	٪۴۵.۴۳

مأخذ: صورت‌های مالی سامانه کدال.

نکته مهم این است که رشد یک‌ساله منتهی به اسفند ۱۳۹۹ خالص سود حاصل از تأمین مالی و سرمایه‌گذاری بانک‌های بورسی ۸۷۶.۷۲ درصد شده است. این رقم در برخی از بانک‌ها ازجمله آینده، ایران زمین، پارسین، شهر، سرمایه، دی و ملی منفی شده است.

کیفیت پایین دارایی‌ها علاوه بر اینکه موجب کاهش درآمدزایی بانک‌ها می‌شود بر هزینه‌های آنها نیز مؤثر است، با غیرجاری شدن تسهیلات، بانک ملزم به ذخیره‌گیری است لذا هزینه مطالبات مشکوک الوصول آن افزایش می‌یابد. توقف جریان وجوه نقد نیز بانک را مجبور به اضافه برداشت از بانک مرکزی و افزایش هزینه مالی می‌کند. جدول زیر نشان می‌دهد هزینه بانک‌ها در اسفند ماه سال ۱۳۹۹ از محل‌های فوق معادل ۵۵۲ هزار میلیارد ریال بوده است که در مقایسه با زمان مشابه در سال ۱۳۹۸ کاهش داشته است که در این میان هزینه مطالبات مشکوک الوصول کاهش ۱۹.۵۵ درصد را تجربه کرده است (عمده این کاهش در هزینه مطالبات مشکوک الوصول مربوط به بانک آینده است). در مجموع هزینه بانک‌های مورد بررسی در چهار سرفصل ذکر شده در جدول زیر در اسفند ماه ۱۳۹۹ نسبت به اسفند ماه ۱۳۹۸ به مقدار ۲۳.۲۸ درصد رشد داشته که نشانگر افزایش قابل توجه هزینه بانک‌ها در این سال است. در میان این هزینه‌ها، هزینه اداری و عمومی، بیشترین افزایش و هزینه مطالبات مشکوک الوصول بیشترین کاهش را شاهد بوده‌اند.

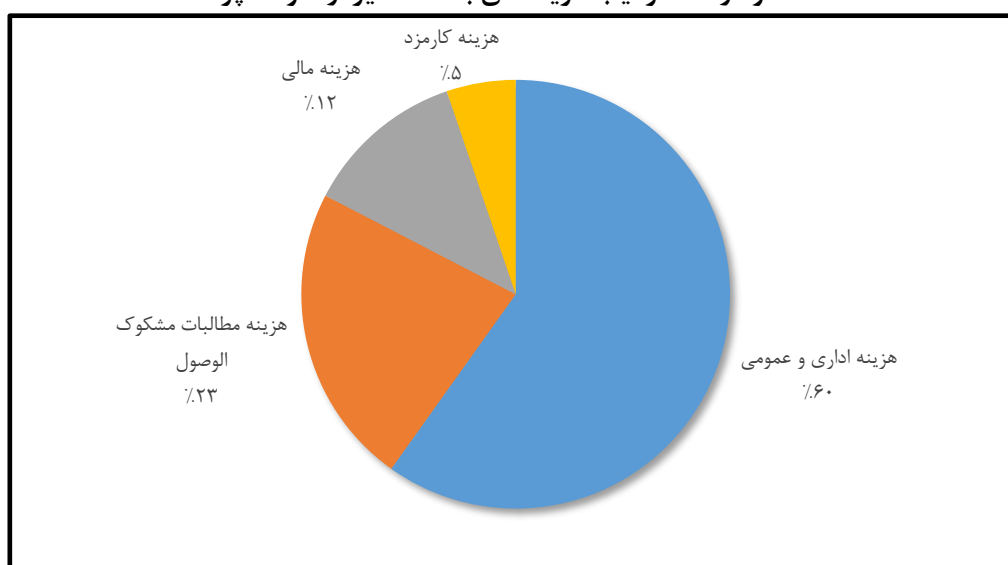
جدول ۱۰. ترکیب هزینه‌های بانک‌های دولتی و غیردولتی در اسفند ۱۳۹۹ (هزار میلیارد ریال)

جزئیات	۱۳۹۹/۱۲/۲۹	۱۳۹۸/۱۲/۲۹	نرخ رشد ۱۲ ماه منتهی به اسفند ۱۳۹۹ (%)
هزینه مطالبات مشکوک‌الوصول	۳۶۰	۴۴۸	-۱۹.۵۵٪
هزینه کارمزد	۸۳	۷۵	۹.۷۸٪
هزینه مالی	۱۹۲	۱۴۸	۳۰.۳۹٪
هزینه اداری و عمومی	۹۴۸	۶۱۳	۵۴.۴۶٪
جمع هزینه‌ها	۱۵۸۳	۱۲۸۴	۲۳.۲۸٪

مأخذ: همان.

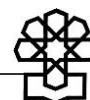
۲۷ بانک بورسی مورد مطالعه (۲۶ بانک و ۱ مؤسسه اعتباری غیربانکی ملل) تا اسفند ماه ۱۳۹۹ به‌طور متوسط ماهی ۲۳۲.۲۵ هزار میلیارد ریال سود سپرده پرداخت کرده‌اند و این هزینه بیشترین سهم را در هزینه‌های بانک‌ها داشته است. نمودار زیر ترکیب سایر هزینه‌های بانک‌ها را نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود هزینه‌های اداری و عمومی با ۶۰ درصد بخش قابل توجهی از هزینه‌های بانک را به خود اختصاص داده است.

نمودار ۲۴. ترکیب هزینه‌های بانک‌ها غیر از سود سپرده

مأخذ: صورت‌های مالی سامانه کدال.

تحلیل وضعیت سرجمع^۱ (کلان) سودآوری، نکات مهمی از وضعیت شبکه بانکی نشان داد که مهم‌ترین آنها عبارت است از: عملیات تأمین مالی توسط بانک‌ها حتی بدون در نظر گرفتن هزینه مالی (هزینه اضافه برداشت و خطوط اعتباری دریافتی از بانک مرکزی) سود ناچیزی نصیب بانک‌ها کرده است (حدود ۴۰ میلیارد تومان) و به‌نظر می‌رسد با توجه به هزینه مالی، در مجموع عملیات تأمین مالی بانک‌ها به خط کسب‌وکار زیان‌ده تبدیل شود.

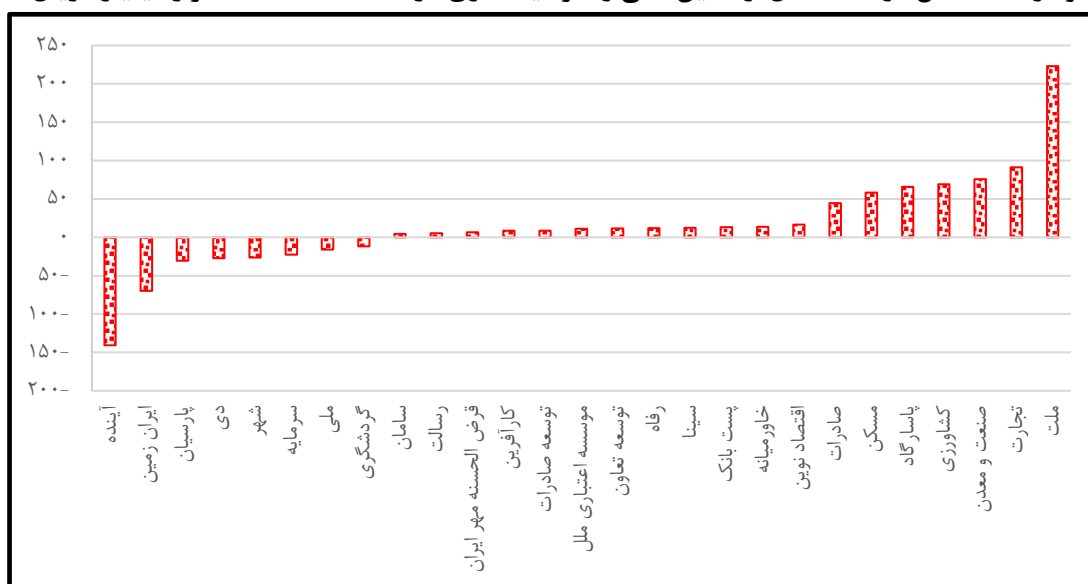

درآمدهای ناپایدار ناشی از فروش اموال و سهام، پس از درآمد تسهیلات اعطایی بیشترین سهم را در ایجاد درآمد برای بانک دارد. ناپایداری درآمدزایی بانکها با فرض ثابت بودن سایر شرایط به معنای کاهش جریان درآمدی بانکها در سنوات آینده و افزایش زیان خواهد بود.

کیفیت پایین داراییهای بانکها موجب درآمدزایی اندک آنها و افزایش هزینه مالی و مطالبات مشکوک‌الوصول بانکها شده است.

پس از سود سپرده‌ها هزینه‌های اداری و عمومی بیشترین سهم از هزینه‌های بانکها را به خود اختصاص داده است. پس از تحلیل سرجمع، می‌توان براساس داده‌ها وضعیت هریک از بانکها را مقایسه کرد، زیرا وضعیت همه بانکها مشابه نیست. نمودار زیر خالص درآمد بانکها از محل تأمین مالی و سرمایه‌گذاری را نشان می‌دهد. بانکهای آینده، ایران زمین، پارسین، دی، شهر، سرمایه، ملی، گردشگری، سامان، رسالت، قرض الحسنه مهر ایران، کارآفرین، توسعه صادرات، موسسه اعتباری ملل، توسعه تعاون، رفاه، سینا، پست بانک، خاورمیانه، اقتصاد نوین، صادرات، مسکن، پاسارگاد، کشاورزی، صنعت و معدن، تجارت، ملات.

نمودار ۲۵. خالص درآمد حاصل از تأمین مالی و سرمایه‌گذاری در اسفند ماه ۱۳۹۹ (هزار میلیارد ریال)

مأخذ: همان.

جدول زیر سهم سرفصل سایر درآمدها از مجموع درآمدهای بانکها را در اسفند ماه ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود بانکهای ایران زمین، تجارت، گردشگری و صادرات با بیش از ۱۰ درصد بیشترین مقدار از این نسبت را در میان بانکهای مورد بررسی به خود اختصاص داده‌اند. از سوی دیگر بانکهای خاورمیانه و صنعت و معدن به دلیل منفی بودن خالص سایر درآمدهایشان با مقدار منفی از این نسبت مواجه شده‌اند.

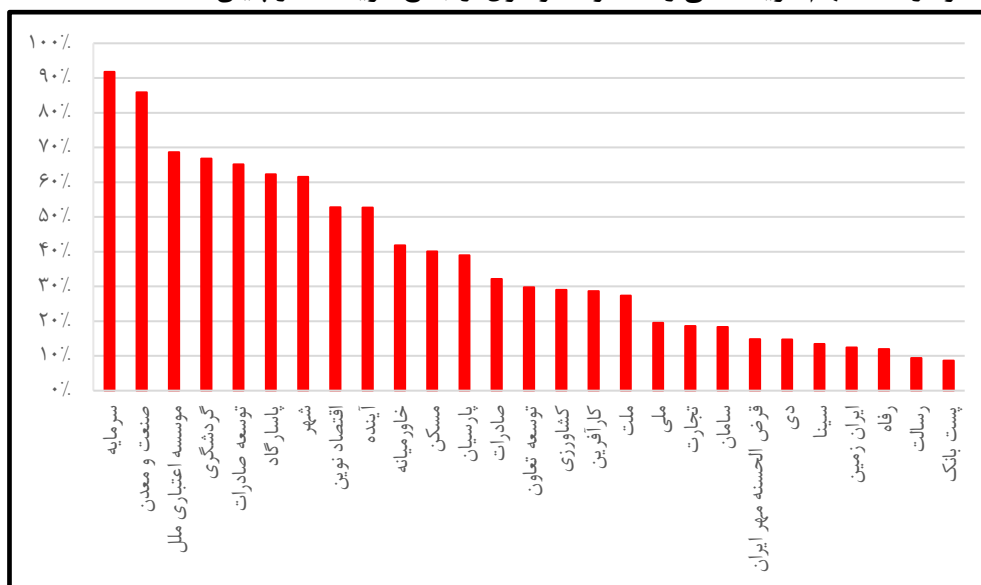
جدول ۱۱. سهم (درصد) سایر درآمدها از کل درآمد در اسفند ماه ۱۳۹۹

ایران زمین	٪۴۹.۸۴	توسعه تعاون	٪۵.۰۸	ملی	٪۰.۸۸
تجارت	٪۲۴.۵۲	مؤسسه اعتباری ملل	٪۴.۳۹	قرض الحسنه مهر ایران	٪۰.۸۳
گردشگری	٪۱۴.۳۳	سینا	٪۳.۹۴	رفاه	٪۰.۷۲
صادرات	٪۱۱.۶۴	دی	٪۳.۲۵	کشاورزی	٪۰.۶۶
شهر	٪۹.۵۹	مسکن	٪۳.۰۱	قرض الحسنه رسالت	٪۰.۶۳
سامان	٪۹.۰۴	کارآفرین	٪۲.۷۹	توسعه صادرات	٪۰.۳۹
سرمایه	٪۸.۶۸	پاسارگاد	٪۲.۷۳	آینده	٪۰.۰۶
پارسیان	٪۸.۴۲	پست بانک	٪۲.۵۲	خاورمیانه	٪۰.۳۹
اقتصاد نوین	٪۶.۱۷	ملت	٪۲.۱۶	صنعت و معدن	٪۰.۰۶

مأخذ: صورت‌های مالی سامانه کدال.

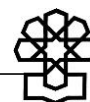
برای بهبود چرخه سودآوری بانک باید کانون‌های هزینه‌ای بانک‌ها را شناخت و رشد آنها را متوقف کرد؛ نمودار ۲۴ نشان داد مهم‌ترین کانون ایجاد هزینه، بازدهی پایین تسهیلات اعطایی در کنار هزینه بالای تجهیز ذخایر بانک‌هاست. شاهد دیگری که نشان می‌دهد کیفیت پایین دارایی‌های بانک‌ها موجب افزایش هزینه‌های بانک‌ها شده است، سهم هزینه‌های مالی و مشکوک‌الوصول از جمع هزینه‌های بانک‌ها (به جز سود سپرده‌ها) است که در نمودار زیر می‌توان مشاهده کرد،^۱ به صورت متوسط ۳۸ درصد هزینه‌های بانک‌های دولتی و غیردولتی تحت بررسی (غیر از سود سپرده‌ها) بابت کیفیت پایین دارایی‌ها بوده است. این نسبت برای بانک‌های سرمایه، صنعت و معدن، مؤسسه اعتباری ملل، گردشگری، توسعه صادرات، پاسارگاد، شهر، اقتصاد نوین و آینده به بیش از ۵۰ درصد می‌رسد که مقدار چشمگیری است.

نمودار ۲۴. سهم هزینه مالی و مشکوک‌الوصول از جمع هزینه‌ها در پایان اسفند ماه ۱۳۹۹

مأخذ: صورت‌های مالی سامانه کدال.

۱. البته باید توجه کرد که افشای این زیان‌ها به‌ویژه زیان ناشی از ذخیره‌گیری در بسیاری از موارد با صداقت همراه نیست و همواره کمتر از واقع گزارش می‌شود.

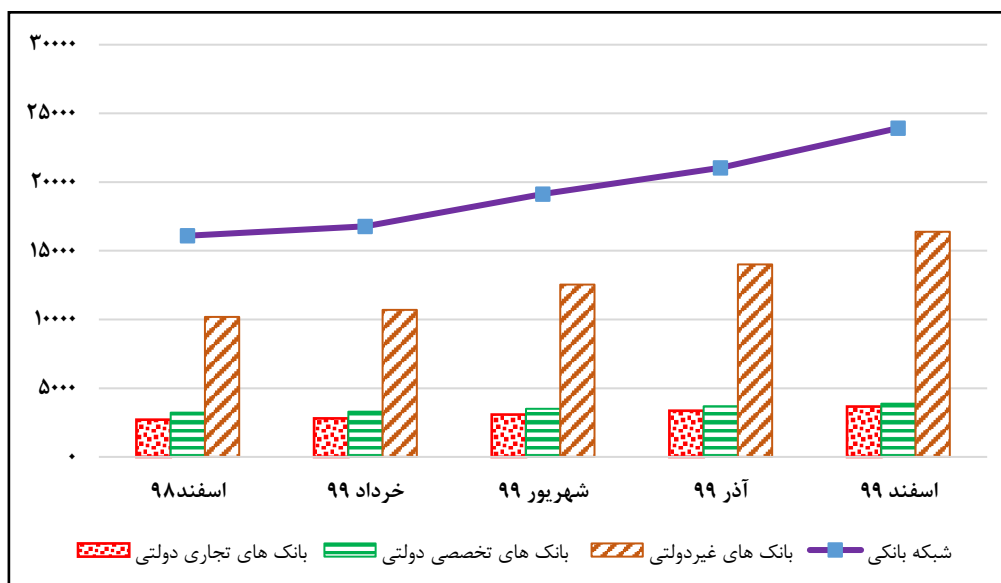

۵. عملکرد بانک‌ها در تأمین مالی اقتصاد

مهم‌ترین رسالت اقتصادی بانک‌ها تأمین مالی خانوار و بنگاه است و همه محورهای دیگر این گزارش ازجمله سلامت بانکی، وضعیت نرخ‌ها و شفافیت مقدمه‌ای است که برای تخصیص بهینه و عادلانه منابع مالی ازسوی بانک‌ها به‌صورت پایدار زمینه‌سازی می‌کند. متأسفانه داده‌های بسیار محدود و بی‌کیفیتی در این زمینه تولید می‌شود و به همین دلیل تحلیل عملکرد بانک‌ها بسیار دشوار است. بااین‌همه سعی می‌شود در حد داده‌های موجود ابعادی از وضعیت تأمین مالی بانک‌ها آشکار شود.

نمودار زیر مانده تسهیلات اعطایی بانک‌ها را نشان می‌دهد که در اسفند ماه سال ۱۳۹۹ به نسبت انتهای سال ۱۳۹۸ معادل ۷۸۲۹.۹ هزار میلیارد ریال افزایش یافته است. به بیان دیگر مانده تسهیلات اعطایی در این مدت ۴۹ درصد رشد داشته و در مقایسه با دوره مشابه در سال ۱۳۹۸ بیش از دو برابر رشد کرده است (در سال ۱۳۹۸ این رقم ۳۰۹ همت و ۲۴ درصد بوده است). از عوامل این افزایش می‌توان به تسهیلات حمایتی آسیب‌های ناشی از کرونا اشاره کرد. اما همان‌گونه که در نمودار زیر مشاهده می‌شود بانک‌های غیردولتی بیشترین افزایش در مانده تسهیلات را در مدت یک ساله منتهی به اسفند ماه ۱۳۹۹، تجربه کرده‌اند و مقدار مانده تسهیلات آنها با اختلاف بسیار زیادی نسبت به بانک‌های دولتی قرار دارد.

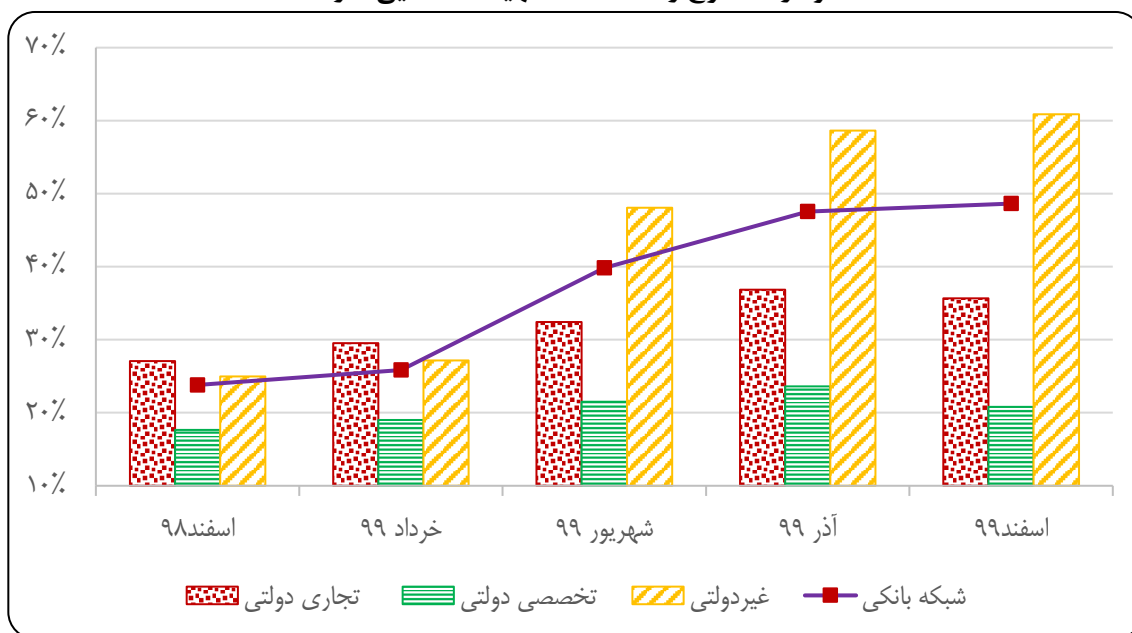
نمودار ۲۷. مانده تسهیلات اعطایی (هزار میلیارد ریال)

مأخذ: گزیده آمارهای اقتصادی بانک مرکزی.

نمودار زیر بیانگر نرخ رشد مانده تسهیلات اعطایی در سال ۱۳۹۹ به نسبت دوره مشابه در سال گذشته است. ملاحظه می‌شود که رشد تسهیلات شبکه بانکی در سال ۱۳۹۹ روندی صعودی و فزاینده به خود گرفته و در نیمه دوم این سال حدوداً به دو برابر نرخ رشد آن در سال ۱۳۹۸ رسیده است. نرخ رشد مانده تسهیلات اعطایی در بانک‌های غیردولتی تا پایان سال روندی صعودی داشته و بیشترین مقدار را به خود اختصاص داده و در اسفند ۱۳۹۹ به ۶۱ درصد می‌رسد.

نمودار ۲۸. نرخ رشد مانده تسهیلات اعطایی (درصد)

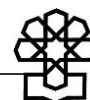
مأخذ: همان.

متأسفانه گزارش‌ها و اطلاعات بیشتری درخصوص تخصیص اعتبار بانک‌ها از سوی بانک مرکزی منتشر نمی‌شود. اساساً نظارت بر تخصیص اعتبار^۱ و انتشار گزارش‌های منظم در دستور کار بانک مرکزی نبوده است. تأسیس سامانه سمات می‌تواند شروع خوبی برای بانک مرکزی باشد، تا ضمن دسترسی اطلاعات به‌روز از وضعیت تسهیلات و تعهدات بانک‌ها بتواند بر وضعیت تخصیص آنها نظارت کند و سپس گزارش‌های منظم منتشر کند. بانک‌های مرکزی گزارش‌ها و نظرسنجی‌های منظم تهیه و در دسترس عموم قرار می‌دهند که به‌عنوان نمونه می‌توان به فدرال رزرو اشاره کرد.^۲

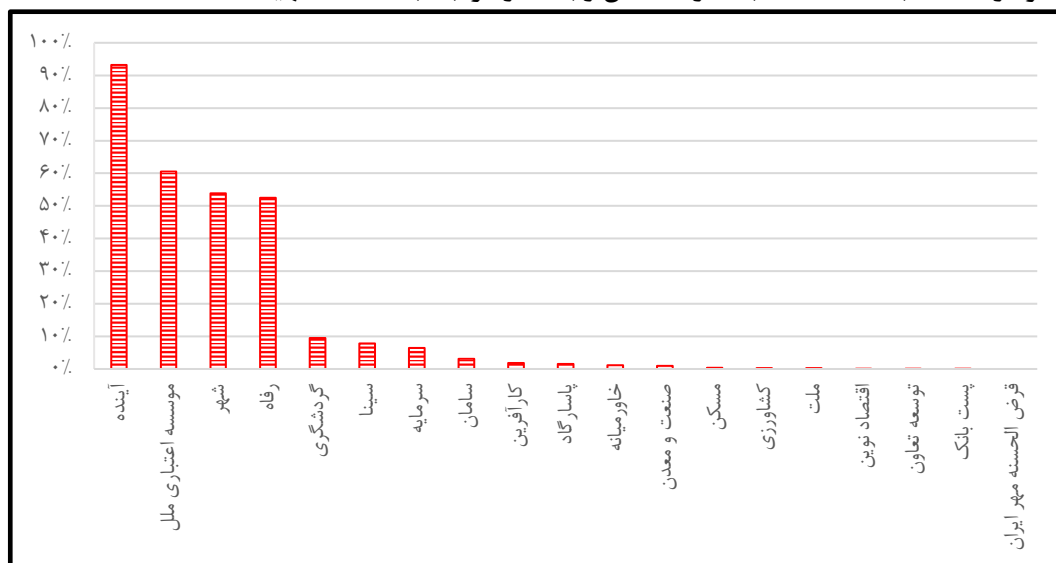
مراجعه به‌صورت‌های مالی بانک‌های بورسی می‌تواند الگوی اعطای تسهیلات بانک‌ها را تا حدودی مشخص کند. یکی از مواردی که می‌تواند به‌عنوان معیاری برای بهیمنگی و عادلانه بودن تخصیص اعتبار باشد، میزان تسهیلات اعطایی به اشخاص مرتبط و شرکت‌های زیرمجموعه است. این نوع تسهیلات‌دهی مغایر با معیار بهیمنگی تخصیص منابع است زیرا بانک در فرایند تأمین مالی باید در قامت یک ارزیاب مالی حرفه‌ای و مستقل ظاهر شود تا درنهایت پروژه‌هایی با بیشترین بازدهی برای اقتصاد انتخاب شوند، زمانی که بانک به تأمین مالی شرکت‌های خود می‌پردازد دیگر آن نقش را ایفا نمی‌کند چون دیگر مستقل نیست و اتفاقاً فضای رقابت بین شرکت‌ها را تخریب می‌کند. اعطای تسهیلات به اشخاص مرتبط ناعادلانه است چون بانک قدرت انحصاری خلق پول را دارد و بنگاه‌ها دیگر در دستیابی به خدمات تسهیلات، فرصت برابر ندارند.

1. Credit Allocation

2. <https://www.federalreserve.gov/data.htm>

نمودار ۲۹. نسبت مانده مطالبات از اشخاص وابسته و مرتبط به مانده تسهیلات اسفند ماه ۱۳۹۹

مأخذ: صورت‌های مالی سامانه کدال.

همان‌گونه که در نمودار فوق مشاهده می‌شود، بانک‌های آینده، مؤسسه اعتباری ملل، شهر و رفاه با بیش از ۴۰ درصد، با اختلاف بیشترین مقدار این نسبت را به خود اختصاص داده‌اند.

۶. مهم‌ترین وقایع مؤثر بر نظام بانکی در سال ۱۳۹۹

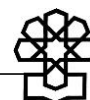
۶-۱. عناوین اقدام‌های بانک مرکزی

اقدام‌های بانک مرکزی به‌عنوان مهم‌ترین سیاستگذار نظام بانکی از اهمیت بیشتری برخوردار است و جدول زیر مهم‌ترین اقدام‌های وی در سال ۱۳۹۹ به‌صورت طبقه‌بندی شده ارائه می‌کند. در ادامه برخی از این اقدام‌ها تشریح خواهد شد.

جدول ۱۲. اقدام‌های بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹

تاریخ	شرح اقدام	طبقه‌بندی اقدام‌ها
۹۹/۱۱/۵	برگشت خوردن تمام تراکنش‌های بانکی فاقد کد شهاب	تنظیم‌گری تراکنش‌ها و حکمرانی ریال
۹۹/۱۲/۱۷	غیرفعال کردن حدود ۲.۵ میلیون ترمینال (کارتخوان و درگاه پرداخت اینترنتی) تکمیل و صحت‌سنجی اطلاعات بالغ بر ۴.۷ میلیون ترمینال	
۹۹/۱۰/۲۱	طراحی پروژه پرداخت موبایلی مبتنی بر EMV (کهربا)؛ تراکنش‌های حضوری بدون کارت با استفاده از قابلیت NFC تلفن همراه	
۱۳۹۹/۹/۱۹	فراهم‌سازی امکان شناسایی هوشمند درگاه‌های قمار	
۱۳۹۹/۸/۲۹	افزایش سقف کارت‌به‌کارت شتابی و درون‌بانکی	
۱۳۹۹/۸/۱۲	افزایش کارمزد خدمات بانکی	
۱۳۹۹/۶/۴	تصویب اجازه صدور کیف الکترونیک پول از طریق بانک‌ها مشروط بر آنکه به خلق پول منجر نشود	قانون جدید چک
۱۳۹۹/۱۰/۲۴	ابلاغ دستورالعمل الزام بانک‌ها به ایجاد زمینه‌های اجرای مطلوب قانون جدید چک	
۱۳۹۹/آذر	ارائه توضیحات در مورد عملکرد چک‌های جدید	سیاست پولی
۱۳۹۹/۳/۶	چارچوب هدف‌گذاری تورم؛ تعیین نرخ تورم هدف در بازه زمانی یک‌ساله، ۲۲ درصد با دامنه مثبت و منفی ۲ واحد درصد	
طی سال ۱۳۹۹	برگزاری ۴۹ مرحله حراج عملیات بازار باز	

طبقه‌بندی اقدام‌ها	شرح اقدام	تاریخ	
	ابلاغ سازوکار جدید نحوه محاسبه و نگهداری سپرده قانونی بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی	۱۳۹۹/۳/۳	
	تصویب قرارداد توافق بازرخريد (ريپو) و شیوه‌نامه استفاده از آن در عملیات بازار باز	۱۳۹۹/۱/۱۲	
	انجام عملیات «ريپو» (قرارداد توافق بازرخريد) برای اولین بار در ایران	۱۳۹۹/۷/۲۸	
	افزایش کف دالان نرخ سود سپرده‌گذاری بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی نزد بانک مرکزی در سه مرحله	۱۳۹۹/۴/۱۲	
		۱۳۹۹/۴/۴	
		۱۳۹۹/۵/۲۲	
		موافقت شورای پول و اعتبار با انتشار اوراق ودیعه توسط بانک مرکزی	۱۳۹۹/۵/۲۱
	ابلاغ نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری	۱۳۹۹/۴/۳۰	
	موافقت با افزایش انتشار گواهی سپرده عام ۱۸ درصدی توسط بانک‌ها	۱۳۹۹/۴/۱۸	
	تأمین مالی و زیرساخت‌های آن	انتشار اولین اوراق گواهی اعتبار مولد (گام) با ارزش ۱۰ هزار میلیارد ریال با سررسید ۶ ماهه برای ایران‌خودرو	۱۳۹۹/۱۱/۸
تمدید مهلت استفاده از مزایای بخشنامه شماره ۹۸.۴۳۱۳۵۳ درخصوص تعیین تکلیف بدهی غیرجاری واحدهای تولیدی تا پایان شهریور ماه ۱۴۰۰ (تمدید مهلت امهال بدهی واحدهای تولیدی)		۱۳۹۹/۱۱/۳۰	
افزایش سقف مانده تسهیلات سرمایه در گردش واحدهای تولیدی و تخصیص منابع بانکی به اولویت‌های دو بخش صنعت و معدن و مسکن		۱۳۹۹/۷/۲۹	
افزایش سقف تسهیلات اشتغالزایی روستاییان و افزایش تسهیلات ساخت و خرید مسکن نخبگان		۱۳۹۹/۷/۲۹	
افزایش سقف فردی تسهیلات قرض‌الحسنه بابت بیماران دارای بیماری صعب‌العلاج، سرطانی و زوج‌های نابارور به مبلغ پانصد (۵۰۰) میلیون ریال		۱۳۹۹/۶/۴	
افزایش سقف فردی تسهیلات مسکن روستایی و تسهیلات مسکن اینترگران		۱۳۹۹/۵/۲۱	
اعطای تسهیلات «مراجعه خرید کالا و خدمات» به‌منظور حمایت در برابر شرایط نابسامان اقتصادی		۱۳۹۹/۵/۱۹	
پرداخت تسهیلات یک میلیون تومانی به بیش از ۲۱ میلیون سرپرست خانوار		۱۳۹۹/۳/۲۴	
ابلاغ شرایط پذیرش سهام عدالت به‌عنوان وثیقه صدور کارت اعتباری به شبکه بانکی		۱۳۹۹/۳/۱۳	
ابلاغ شیوه‌نامه اعطای مجوز اقامت پنج‌ساله به سپرده‌گذاران و سرمایه‌گذاران خارجی به بانک ملی		۱۳۹۹/۳/۱۱	
سلامت نظام بانکی، نظارت و تنظیم‌گری احتیاطی		پایان پروژه ادغام بانک‌های وابسته به نیروهای مسلح (ادغام بانک‌های انصار، مهر اقتصاد، حکمت، قوامین و مؤسسه اعتباری کوثر در بانک سپه)	۱۳۹۹/۹/۳۰
		کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها از ابتدای دی ماه به‌منظور کنترل نقدینگی	۱۳۹۹/۹/۲۲
		ابلاغ دستورالعمل نحوه واگذاری اموال مازاد مؤسسه‌های اعتباری	۱۳۹۹/۹/۱۳
		ممنوعیت استفاده از عناوین نهادهای پولی و بانکی تحت نظارت بانک مرکزی، بدون اخذ مجوز	۱۳۹۹/۹/۳
	ابلاغ بخشنامه ممنوعیت بلوکه کردن بخشی از تسهیلات اعطایی به مشتری و همچنین ضرورت پرداخت سود به سپرده‌هایی که به‌عنوان وثیقه اخذ شده‌اند	۱۳۹۹/۴/۱۱	
	ابلاغ بخشنامه بانک مرکزی به شبکه بانکی مبتنی بر لزوم تکمیل اطلاعات در سامانه سمات برای اعطای هرگونه تسهیلات	۱۳۹۹/۴/۳۰	
	تصویب دستورالعمل نحوه واگذاری اموال مازاد مؤسسه‌های اعتباری	۱۳۹۹/۳/۲۷	
	تصویب ضرورت نگهداری حداقل معادل ۳ درصد از مانده کل سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی به‌صورت اوراق مالی اسلامی قابل معامله در بازار سرمایه	۱۳۹۹/۶/۴	
	کنترل انتظارات تورمی و ثبات بازار ارز	تأمین ۱۰ میلیارد دلار ارز ترجیحی برای کالاهای اساسی، نهادهای کشاورزی و دارو و تجهیزات پزشکی	۱۳۹۹/۱۲/۲۱
		ابلاغ بخشنامه خرید و فروش ارز؛ هرگونه خرید و فروش ارز باید در بانک‌ها و صرافی‌های مجاز و در چارچوب مقررات اعلامی بانک مرکزی انجام شود	۱۳۹۹/۷/۳
تصویب بسته سیاستی نحوه برگشت ارز حاصل از صادرات سال ۱۳۹۹ و رفع تعهدات ایفا نشده سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸		۱۳۹۹/۴/۲۳	
ابلاغ دستورالعمل اجرایی مربوط به تعیین میزان ارز قابل حمل، نگهداری و مبادله در داخل کشور		۱۳۹۹/۳/۱۸	
سایر	تأیید ابعاد شرعی و فقهی استفاده از کیف الکترونیک پول	۱۳۹۹/۱۰/۲۴	
	برقراری ارتباط برخط سامانه جامع مدیریت تضمین دولت و سامانه سمات	۱۳۹۹/۱۰/۱۹	

۲-۶. چارچوب جدید سیاستگذاری پولی

در سال ۱۳۹۹ برای اولین بار بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به سیاستگذاری پولی مبتنی بر هدفگذاری نرخ تورم نمود. بانک مرکزی بستر هدفگذاری تورم را با استفاده از عملیات بازار باز و هدفگذاری میانی نرخ سود بازار بین بانکی به شکل تعیین نرخ سود سیاستی، دالان نرخ سود، خرید و فروش اوراق بهادار دولت با بانکها، اعطای اعتبار در قبال اخذ وثیقه و سپرده گذاری بانکها نزد بانک مرکزی فراهم کرده است.

کامل شدن چرخه کنترل تورم در فضای این سیاستگذاری، مستلزم اعلام نرخ تورم هدف و تشریح فرایندهای لازم برای تحقق این نرخ است. چارچوب هدفگذاری تورم یک ابزار برای جهت دهی به سیاستهای پولی بانک مرکزی است. در این چارچوب، قطب‌نمای سیاستگذاری، کاهش انحراف نرخ تورم از «هدف تعیین شده» است و برای تنظیم هر انحراف معنادار و پایدار، بانک مرکزی نرخ سود سیاستی را تغییر داده و با استفاده از عملیات بازار باز، نرخ حاکم و مؤثر در بازار پول را تنظیم خواهد کرد. خرید و فروش اوراق بهادار دولت، تغییر سقف و کف دالان نرخ سود و تغییر نرخ سود سیاستی ابزارهای بانک مرکزی در این چارچوب سیاستگذاری به‌شمار می‌آیند.

بر این اساس، بانک مرکزی هدف نرخ تورم خود را ۲۲ درصد با دامنه مثبت و منفی ۲ واحد درصد تعیین کرد. هرچند این سیاست درنهایت با انحراف بسیار بالا از نرخ هدف مواجه گشت. گفتنی است سیاست هدفگذاری نرخ تورم برای کشورهایی که ثبات اقتصادی در آنها حاکم بوده و نرخ تورم بالایی ندارند قابل پیاده‌سازی است.

۳-۶. اقدام‌های حمایتی در برابر آسیب‌های ناشی از شیوع ویروس کرونا

در سال ۱۳۹۹ به جهت شیوع ویروس کرونا بسیاری از مشاغل و کسب‌وکارها با مشکلات عدیده مواجه گشتند. رکود ناشی از شیوع این ویروس باعث کاهش درآمد افراد و به تبع بروز مشکلاتی از قبیل ناتوانی در بازپرداخت بدهی‌های تسهیلات گیرندگان از نظام بانکی، برگشت خوردن چک و... شد. علاوه بر این مسائل، تورم بالا در عمده بخش‌های اقتصادی به خصوص بخش کالا و خدمات مصرفی نیز علت مضاعفی بر فشارهای اقتصادی گشت. در سال ۱۳۹۹ بانک مرکزی با اقدام‌هایی از قبیل کاهش نرخ سپرده قانونی، افزایش سقف پرداخت تسهیلات، تمدید مهلت بازپرداخت تسهیلات و... به نوعی سعی در کاهش فشارهای اقتصادی ناشی از رکود اقتصادی داشت.

۴-۶. نظارت و سلامت بانکی

• ابلاغ سازوکار جدید نحوه محاسبه و نگهداری سپرده قانونی

بانک مرکزی طی بخشنامه‌ای در تاریخ ۱۳۹۹/۳/۳ سازوکار جدیدی به منظور محاسبه و نگهداری سپرده قانونی بانکها ابلاغ کرد که مبتنی بر آن بانکها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی ملزم به رعایت الزامات زیر می‌شدند:

- دوره نگهداری سپرده قانونی ۱۴ روز؛
- اختیار بانک مرکزی در کاهش دوره نگهداری سپرده قانونی برای بانک‌های غیرمنضبط تا یک روز؛
- محاسبه براساس میانگین دوره نگهداری سپرده قانونی (با لحاظ روزهای تعطیل)؛
- انتقال ابتدای دوره نگهداری به وسط هفته (سه‌شنبه)؛

- امکان استفاده از ۳۰ درصد سپرده قانونی در حساب جاری بانک به صورت روزانه و تسویه آن در پایان همان روز؛ مبنای محاسبه عملکرد سپرده قانونی بانک، مانده پایان روز آنهاست.

• کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها

بانک مرکزی در سال ۱۳۹۹ کنترل مقداری ترازنامه بانک‌ها را به عنوان یکی از عوامل مهم کنترل نقدینگی برشمرد. بر این اساس کنترل ترازنامه بانک‌ها مطابق مصوبه شورای پول و اعتبار از دی ماه سال ۱۳۹۹ اجرایی و هر سه ماه یکبار بانک مرکزی کنترل خواهد کرد.

۵-۶. قانون جدید چک

قانون اصلاح صدور چک «با هدف اعتباربخشی به چک و به حداقل رساندن صدور چک بلامحل» را مجلس شورای اسلامی در سال ۱۳۹۷ به تصویب رساند و از ابتدای سال ۱۴۰۰ اجرایی شده است. قانون جدید با هزینه‌ها و محدودیت‌هایی که برای صادرکننده چک بلامحل ایجاد می‌کند، ریسک صدور چک‌های بی اعتبار را تا حد زیادی کاهش می‌دهد. برخی از این محدودیت‌ها به شرح زیر است:

- عدم افتتاح حساب و کارت بانکی جدید،
- عدم گشایش اعتبارات اسنادی و عدم اعطای تسهیلات بانکی،
- مسدودسازی حساب‌های صادرکننده چک برگشتی به میزان مبلغ چک،
- عدم صدور دسته‌چک جدید برای افراد فاقد صلاحیت شامل کسانی که چک برگشتی رفع سوءاثر نشده دارند و یا افراد دارای محکومیت قضایی.

۶-۶. ممنوعیت بلوکه کردن بخشی از تسهیلات اعطایی به مشتری

طی بخشنامه شماره ۹۹/۱۰۸۳۲ بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی از بلوکه کردن بخشی از تسهیلات اعطایی به مشتریان در قالب انواع سپرده‌ها منع شده‌اند. در این میان برخی بانک‌ها و مؤسسه‌های اعتباری غیربانکی براساس توافق بین مؤسسه اعتباری و تسهیلات‌گیرنده و قبل از اعطای تسهیلات، معادل بخشی از مبلغ تسهیلات اعطایی را به صورت وثیقه نقدی و در قالب سپرده قرض الحسنه جاری و یا سپرده قرض الحسنه پس‌انداز مسدود کرده و توثیق می‌نمایند. گرچه این رویه منوط به آن که قبل از اعطای تسهیلات باشد و با توافق و رضایت تسهیلات‌گیرنده انجام شود، منع قانونی ندارد، اما به منظور پیشگیری از تخطی در صورتی که وفق توافق بین مؤسسه اعتباری و تسهیلات‌گیرنده و قبل از اعطای تسهیلات، بخشی از وثایق، به صورت نقدی و در قالب مسدود کردن سپرده توثیق می‌شود، سپرده مذکور باید در قالب حساب سپرده سرمایه‌گذاری مدت‌دار بوده و با احتساب و پرداخت سود علی‌الحساب به آن معادل نرخ سود متناظر با دوره زمانی آن سپرده که هم‌اکنون در شبکه بانکی کشور مبنای عمل است، انجام پذیرد. در تیرماه سال ۱۳۹۹ بانک مرکزی طی بخشنامه‌ای اولاً بانک‌ها را از بلوکه کردن بخشی از تسهیلات اعطایی به مشتریان منع کرده و همچنین پرداخت سود به سپرده‌هایی که به عنوان وثیقه اخذ شده‌اند را ضروری اعلام کرد.

مرور وضعیت متغیرهای پولی کشور شامل پایه پولی و نقدینگی و اجزای آن حاکی از این واقعیت مهم است که مهم‌ترین مسئله اقتصاد کلان در سال‌های آتی ماندگاری تورم در سطوحی بسیار بالاتر از متوسط بلندمدت آن است و دستور کار اصلی و اولویت‌دار حاکمیت باید مهار تورم از طریق کاهش رشد نقدینگی باشد. واکاوی وضعیت شبکه بانکی در محورهای مختلف نیز نشان داد اهم مخاطرات کشور در حوزه بانکی به شرح زیر است:

۱. وجود بانک‌های شدیداً ناسالم با مختصات زیر:

- حساب سرمایه به شدت منفی و زیان انباشته بسیار بالا،
- نسبت مطالبات غیرجاری بالاتر از حتی ۵۰ درصد،
- وابستگی شدید جریان وجوه نقد به بازار بین‌بانکی و بانک مرکزی (اضافه برداشت)،
- تداوم چرخه زیان‌دهی در سال ۱۳۹۹.

۲. تأمین مالی اشخاص وابسته به بانک‌ها که به تنگنای اعتباری و اختلال در نظام رقابتی بخش حقیقی اقتصاد منجر می‌شود.

۳. بدهی غیرنقدشونده دولت به بانک‌های خصوصی شده و دولتی.

نکته قابل توجه در خصوص ارتباط وضعیت بانک‌ها با بی‌ثباتی اقتصاد کلان کشور این است که وجود بانک‌های ناتراز عملاً ماندگاری رشد نقدینگی در سطحی بالاتر از میزان متوسط را به اقتصاد کشور تحمیل می‌کند و روشن است که رشد نقدینگی بالاتر در بلندمدت به تورم بالاتری منتهی خواهد شد. بنابراین بخشی از راهکار و حل مسئله کنترل تورم، حل و فصل بانک‌های شدیداً ناسالم و چاره‌اندیشی ناترازی بانک‌هاست.

مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی

تهران، خیابان پاسداران، روبروی پارک نیاوران (ضلع جنوبی، پلاک ۸۰۲)

تلفن: ۷۵۱۸۳۰۰۰ صندوق پستی: ۱۵۸۷۵-۵۸۵۵ پست الکترونیک: mrc@majles.ir

وبسایت: rc.majles.ir